

BİR TARİHÇİ VE MODERNLEŞMECİ FİKİR ADAMI
OLARAK
PROF. DR. İ. ERCÜMENT KURAN

Ramazan ACUN - Fatma ACUN***

Giriş

Prof. Dr. İsmail Ercüment Kuran, bir tarihçi olarak bilime yaptığı katkılar, bir eğitimci olarak yetiştirdiği insanlar, yönetici olarak kurduğu ve/veya yönettiği kurumlar ve nihayet bir düşünce adamı olarak da fikirleriyle uluslar arası düzeyde etkili olmuş bir şahsiyettir. Bununla birlikte, bu etkinin boyutları yeterince ortaya konulmamıştır. Onuruna düzenlenecek bir sempozyumda, biyografisini ve eserlerini anlatma görevi teklif edilince, bunu memnuniyetle ve onurlu bir görev olarak kabul ettik. Çünkü Prof. Kuran'ın yetişmesine doğrudan katkı yaptığı kişilerden olmakla kalmayıp onun kurduğu kurumlarda yetişmiş ve halen de oralarda çalışmaktaydık¹.

Bu yazıda, Prof. Kuran üç bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde hayatına yer verilmiştir. Bu bölümde verilen bilgiler büyük ölçüde kedisıyla yapılan görüşmede tutulan notlardan oluşmaktadır. İkinci bölümde eserlerine yer verilmiştir. Kendisi öncelikle eserleriyle tanınmak isteyen bir kişidir. O yüzden, bu bölüm hayatını ele alan bölüme kıyasla daha kapsamlı tutulmuştur. Burada Prof. Kuran tarafından yazılmış olan bütün eserler *Atatürk, Milli Mücadele ve Cumhuriyet; Biyografi-Grup Biyografisi; Çağdaşlaşma; Fikir*

*Doç. Dr. Tarih Bölümü E-mail: acun@hacettepe.edu.tr; Web: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~acun>.

**Doç. Dr. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü E-mail: facun@hacettepe.edu.tr; Web: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~facun>.

¹ Bu noktada bir hatıramı anlatmadan geçemeyeceğim. Hacettepe Üniversitesi, Tarih Bölümü ikinci sınıftaydım (1981). "Proseminer" dersinde hazırladığım bir ödevi dersin hocası Öğr. Gör. Dr. Bahaeddin Yediylıdız (şimdi Prof. Dr., TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı) çok beğenir ve o zaman Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ercüment Kuran'a bundan bahseder. O da "çok iyi" der "onunla özel olarak ilgilenin, yetişsin de mezun olunca asistan alalım". Bu konuşmaya o zaman asistan olan Mehmet Öz (şimdi Prof. Dr., H.Ü. Tarih Bölümü Başkanı) ve Mehmet Özden (şimdi Doç. Dr.) şahit olur. Ben de bu konuşmadan o sıralarda onlar sayesinde haberdar oldum. Lisans öğreniminin geri kalanında "özel" bir ilgi gördüğümü hatırlamıyorum ama, hocalarım arasında hakkımda böyle bir konuşmanın geçtiğini öğrenmiş olmam bile beni motive etmeye yetmiş, sonrasında bir akademisyen olma yolunda geleceğimi belirlemiştii (Ramazan Acun).

Hareketleri; Kültür-Kimlik; Sosyal-İdari Kurumlar; Tarih Yazıcılığı- Metodolojisi; Türkiye ve Çevresi ve Türkiye-Batı İlişkileri olmak üzere dokuz başlık altında sınıflandırılmış ve bu başlıklar altında hem nicel (istatistikî) hem de nitel değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca, eserlerinin tam listesi, burada sözü edilen başlıklar altında tasnif edilmiş olarak bu yazının sonunda verilmiştir.

Hayatı

İsmail Ercüment Kuran, 1920 tarihinde İstanbul Bağlarbaşı'nda doğdu. Annesi Hayriye Hanım, Babası Hüseyin Mazlum'dur. Hüseyin Mazlum Bey Mühendishane-i Berr-i Hümayun'dan topçu subayı olarak mezun olmuştur. I. Cihan Harbi'nde (1914-1918) Taif Kumandanı'nın emir subayı iken, İngilizlere esir düşmüş, Mısır'da 4 yıl süreyle esir hayatı yaşadktan sonra vatanına kavuşmuştur. Milli Mücadele'ye yetişememesini gururuna yediremeyen Baba Hüseyin Mazlum Bey, emekliliğini isteyerek özel işlerle uğraşmıştır.

Kuran, ilköğretim tahsiline İzmir Saint Joseph'de başladı. Bir yıl sonra İstanbul-Kadıköy Saint Joseph'e geçti, ilk, orta ve lise tahsilini 1940 yılında tamamladı. Lise fen kolundan mezun olan Kuran, Saint Joseph'deki "fenci" olma baskısıyla, fen sahasına yöneldi ve İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi, Fizik Bölümü'nde üniversite eğitimine başladı. Kendi tabiriyle, "burada havasını bulamadığı", tarih, edebiyat ve sosyolojiye ilgi duyduğu için aynı üniversitenin Tarih Bölümü'ne geçti. Burada, Cemal Tukin, Cavit Baysun, Mükrimin Halil Yinanç, Zeki Velidi Togan, Tayyip Gökbilgin ve Arif Müfit Mansel gibi Türk hocalar ve Stephan Runciman, Bosch ve Zulzaym gibi yabancı hocalardan dersler aldı.

1948'de mezuniyetinden sonra, 1949 yılında aynı bölümde asistan olarak akademik hayatına başladı. 1953'te, *Cezayir'in Fransızlar tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti* konulu tez ile doktor, 1957'de, *Avrupa'daki Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri* konulu tez ile doçent oldu. 1954-56 yılları arasında staj için Almanya'ya gönderildi. Burada Göttingen ve Friburg üniversitelerinde çalıştı. 1962 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Beşeri Bilimler Bölümü'ne geçti. 1964-65 yılında Fullbright bursu ile ABD'ye giderek Columbia Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nde bir yıl süreyle araştırmalar yaptı. 1967 yılında Kanada, Toronto Üniversitesi İslamî İncelemeler Bölümü'nde doçent olarak dersler verdi. Burada kendisine yapılan profesörlük

teklifini, "benden vazife bekleniyor, vazifemi yapmaya vatanıma gideceğim" diyerek geri çevirdi ve Türkiye'ye döndü.

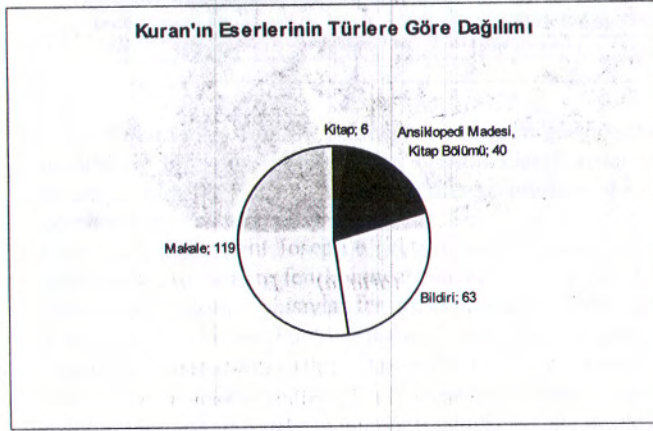
Ercüment Kuran (ortada) 1954 yılında Almanya'da arkadaşlarıyla beraber.

1970 yılında profesör oldu. 1971 yılında Hacettepe Üniversitesi, Tarih Bölümü'nü kurdu. 1971-73 yılları arasında aynı üniversitenin Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi dekanlığı görevini yürüttü. 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nü kurdu. 1983 yılında, Tarih Bölümü'nün başkanı ve İnkılap Tarihi Enstitüsü müdürü iken, kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Kendisini bir Türk milliyetçisi olarak tanımlayan hoca, Turancılık fikrinin olmadığını, ama Türklerin Orta Asya'dan geldiğini ve orayla ilişkisi olduğunu daima söylemiştir. Bunu söylemenin yasak olduğu zamanlarda bile... İster Kürt, ister Laz, ister Çerkez olsun evinde Türkçe konuşan herkes, hocaya göre Türk'tür. Fakat, Türkçe konuşmayanı Türk saymaz.

Eserleri

Toplu bakış

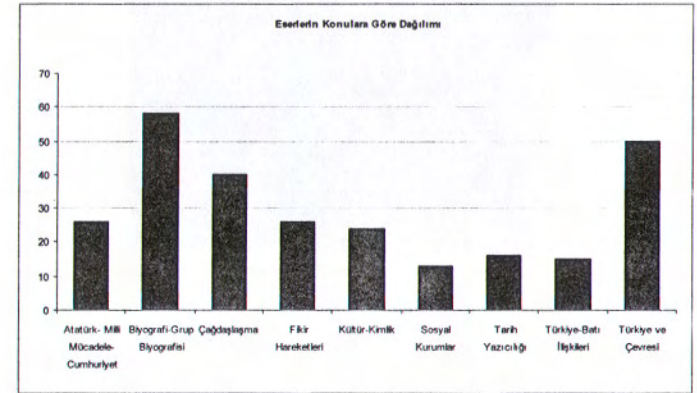
Bu bölümde Prof. Kuran'ın eserleri toplu (istatistikî) olarak değerlendirilmektedir. Bunun için Prof. Kuran'a ait kitap, makale, ansiklopedi maddesi ve konferans/sempozyum bildirisi olarak toplam 229 eser, bibliyografik çalışmalar için geliştirilmiş olan ve kısaca BIB adı verilen veritabanına (bu veritabanı ve çeşitli uygulamaları için bkz. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~acun>) girilmiş ve sorgulanmıştır.

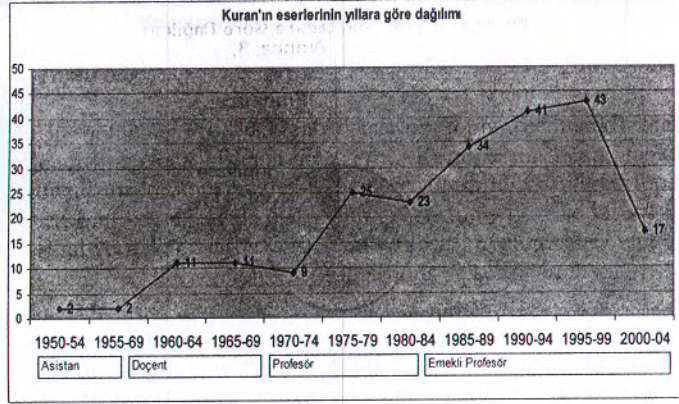
Prof. Kuran'ın eserlerinin türlerine göre dağılımına bakıldığında, 6 kitabı, 119 makalesi; 40 ansiklopedi maddesi ve kitap bölümü, ve ulusal ve uluslararası konferans ve sempozyumlarda sunulmuş 63 bildirisi bulunduğu görülmektedir. Kitaplardan dört tanesi makalelerinin toplanmasından oluşmaktadır. Bu dağılımdan Prof. Kuran'ın tercümeyle pek itibar etmediği anlaşılmaktadır. Fransızca'dan Türkçe'ye olmak üzere sadece bir tercümesi bulunmaktadır.

Dil dağılımına bakıldığında, Kuran'ın yayınları içinde yabancı dil oranının yaklaşık 1/5 olduğu görülmektedir. Bir akademisyenin yayınlarının ne kadarının yabancı dilde, ne kadarının Türkçe olması gerektiği, akademik yükseltmelerde özellikle doçentlik sınavlarında hep gündeme gelen ve tartışılan bir konudur. Burada Hoca sanki bu çok tartışılan konuya, kendiliğinden bir ölçü koymuş gibidir.

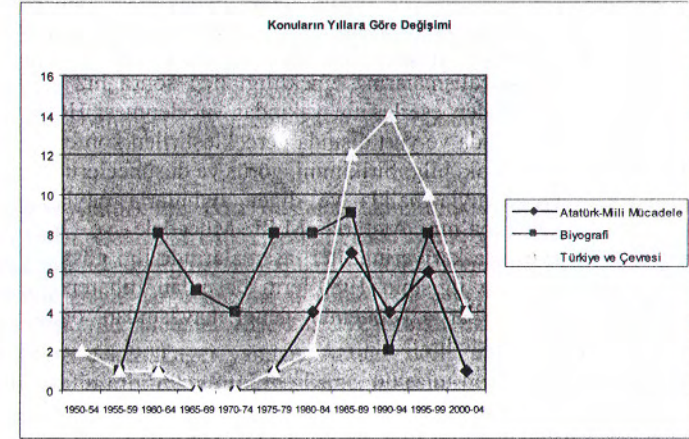
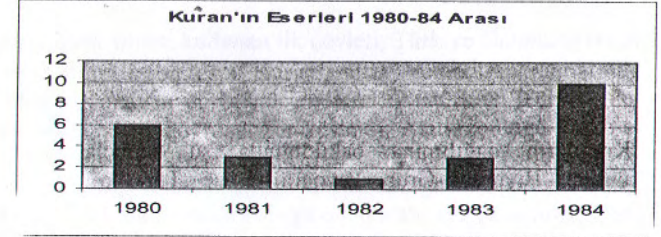
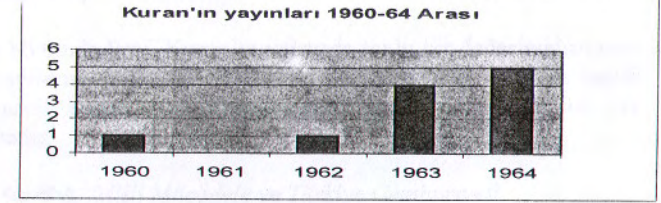

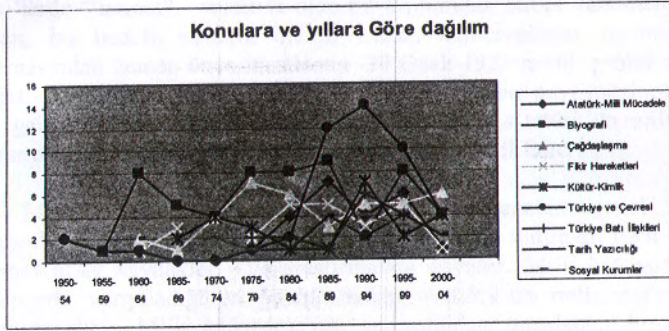
Zaman faktörünü göz önüne almadan konulara göre dağılıma bakıldığında ise Biyografi-Grup Biyografisi, Çağdaşlaşma, Türkiye ve Çevresi konularının öne çıktığı görülmektedir.

Yıllara göre dağılım beklenen bir sonucu göstermektedir: Artan tecrübe ve bilgi birikimiyle doğru orantılı olarak artan yayın sayısı. Bununla birlikte, yayın sayısını gösteren grafikte dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır. Birincisi, Hoca'nın emekliliğinden sonra bir köşesine çekilip oturmadığı, aksine bütün eğitim-öğretim ve idari yüklerinden arınmış olmasını bir fırsat olarak değerlendirdiği ortaya çıkmaktadır. İkinci noktada ise 2000 yılından sonra görülen hızlı düşüştür. Bunda en büyük etkenin 1999 yılında yaşanan deprem şoklarının arkasından gelen ekonomik krizlerin, emekli maaşından başka geliri olmayan Hoca'yı, hem ekonomik hem de diğer bakımlardan etkilemesine bağlanması gerektiği kanaatindeyiz.

Bir diğer nokta da, grafikteki genel eğilim yükseliş olmasına rağmen, yukarıda açıklanan 2000 yılından sonraki düşüşün dışında, 1960-64 yılları arasında bir yatay seyir, 1970-74 yılları arasında bir düşüş ve aynı şekilde, 1980-84 yılları arasındaki düşüş dikkat çekmektedir. Bilindiği gibi, bu yıllar askeri darbeler ve sonrasındaki ara rejimlere denk gelmektedir. Bu yıllar arasında yayın sayısının iyice azaldığı görülmektedir. Bu durum "asker silahı eline aldığımda, Hoca kalemi bıraktım" diye de ifade edilebilir. Gerçekten de, fikirlerin ancak demokratik ortamlarda gelişebileceğine rakamsal bir destek göstermek istenirse, bu grafiklere müracaat edilebilir.

Konuların dağılımına bakıldığında şu sonuçlara varmak mümkündür. Biyografi-Grup Biyografisi ve Türkiye ve çevresi Kuran'ın en başından beri ilgilendiği iki konudur. Gerçekten de *Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti* (doktora tezi, 1953), "Babaeski", "Cezayir-i Garb Müdafii Kostantine Beyi Ahmed Bey" kaleme aldığı ilk eserler arasındadır. Hoca'nın Biyografi-Grup Biyografisi konusundaki çalışmaları iniş ve çıkışlarla ortalama olarak belli bir seviyede kalmasına rağmen, Türkiye ve çevresi konusundaki çalışmalarına emekliliğinden sonra hız verdiği görülmektedir. Bu türden eserlerinin yakından incelenmesi Hoca'nın Türkiye'nin her tarafında ve yurt dışında gerçekleştirilen konferans ve sempozyumlara katılarak, bilgi birikimini, görüş ve düşüncelerini adeta bir misyoner heyecanıyla halkla ve diğer aydınlarla paylaştığını göstermektedir. Hoca'nın Atatürk, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti konularına kariyerinin ileri aşamalarında ilgi göstermeye başladığı, bu konulara ilgisinin 1980'lerin başından itibaren arttığı görülmektedir ki, bu artış, dönemin genel havasından onun da etkilendiğini göstermektedir.

Hocanın kariyerinin ileriki aşamalarında ilgi gösterdiği diğer konular ise Tarih Yazıcılığı-Metodolojisi, Fikir Hareketleri ve Kültür-Kimlik konularıdır. Özellikle Türkiye ve çevresini ele alan çalışmalarındaki artışa paralel olarak, kültür, kimlik ve fikir hareketleri konusundaki çalışmalarının artması ilginçtir ve özellikle 1980 ve 1990'larda Türk kültürü, Türklerin kimliği konularında artan tartışmalara Hoca'nın da bir tarihçi ve aydın kimliği ile müdahil olduğunu göstermektedir. Bu konulardaki görüşlerinin mahiyeti, takip eden bölümde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Yakın bakış

Bu bölümde Prof. Kuran'ın yukarıda toplu bir değerlendirilmesi yapılan eserlerine daha yakından bakılmakta ve eserleri dokuz başlık altında tasnif edilerek ilgili konulardaki katkı ve görüşlerine yer verilmektedir.

1. Atatürk, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti

Tarihte Türk ismini kullanan ilk devleti, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Atatürk'e (bu tespit Kuran'a aittir) ve onun inkılaplarına inancı tam olan Kuran'ın en büyük endişesi, Atatürk'ün Türkiye'de yanlış anlaşılması, daha doğrusu, her kesimin, Atatürkçülüğü kendi anladığı şekilde değerlendirmesidir. Örneğin, 1982 Anayasası'na konulan Atatürk milliyetçiliği solcular tarafından kasten yanlış yorumlanmış, Atatürk'ün bir Türk milliyetçisi olduğu unutturulmaya çalışılmış, Türk yerine Türkiyeliden söz edilmeye başlanmış, Atatürk milliyetçiliği, Türk'ten çok insan sevgisini ifade eder olmuştur. Yanlış anlamaların temelinde büyük ölçüde yanlış tanıtma yatmaktadır. Özellikle 1980'lerden sonra, Atatürk'ü tanıtmaya yönelik olarak radyo, televizyon ve okullarda yapılan tanıtımların, değerlendirme ve tenkitten uzak, bilinenlerin tekrarımdan, heykel ve büst dikmek ve şiirler okumaktan ibaret kaldığını, bunun da tepki uyandırdığını belirtir.²

Atatürk'ün, Batı düşünce akımlarını Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet, Celal Nuri İleri ve Kılıçzade Hakkı gibi aydınların eserlerini okuyarak tanıdığını, inkılapları uygularken bunların görüşlerini kendi görüşleriyle yoğurduğunu düşünür. Bu sebeple, Atatürkçülüğü adıyla tanınan düşüncenin, eklektik ve pragmatik bir nitelikte olduğuna dikkati çeker. Diğer yandan, Atatürk dönemindeki, Hitler, Mussolini ve Stalin gibi diktatörlerin aksine, ülkesini demokrasiye hazırlamıştır.

² Atatürk'le ilgili görüşleri için takip eden eserlere bakılabilir: Ercüment Kuran, "Atatürk Gerçeği", *Ata'yı Anarken*, Gaziantep, 1988, s. 27-44; "Atatürk ve Milliyetçilik", *Türk Kültürü*, XIX, 217(1980), s. 24-27; Ercüment Kuran, "Atatürk ve Milliyetçilik", *Atatürk'ün Milliyetçilik ve Devletçilik Anlayışı*, Ankara, 1982, s.17-23; Ercüment Kuran, "Atatürkçülüğün Değerlendirilmesi", *Milli Kültür*, 2, 6,7,8, (1981), s.14-15; Ercüment Kuran, "Atatürk'ü Doğru Tanıyor muyuz?", *Türk Yurdu*, 15, 99(1995), s. 4-5; Ercüment Kuran, "Atatürk'ün Hayatı Hakkında Kaynaklar", *Çeşitli Cepheleriyle Atatürk*, İstanbul, 1964, s. 223-227; Ercüment Kuran, "Atatürk'ün Hayatı ve İnkılapları Üzerine", *Türk Kültürü*, 367(1993), s. 641-651; Ercüment Kuran, "Atatürk'ün İnkılapları", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 15-20.X.1973) Tebliğler*, İstanbul, 1979, s. 189-194.

1920'lerde "ümme" vasfında olan bir toplumdaki millet yaratmıştır. Kuran, bu hedefe yönelik olarak Lozan konferansının kesintiye uğramasından hemen önce imzalanan 30 Ocak 1923 tarihli protokol dikkati çeker. Buna göre Anadolu'dan ayrılmış olan gayrimüslimler geri gelmeyecektir, kalanlar da gideceklerdir. Bu, Atatürk'ün millet oluşturma yolundaki ileri görüşlülüğünün en güzel delilidir.

Milli mücadele konusunda Kuran'ın çalışmaları genel ve bölgesel mahiyettedir. Genel mahiyetteki çalışmaları hatıralar, yerli ve yabancı arşiv kaynakları ve araştırmalara dayanır. Milli Mücadele konusunda vurguladığı en önemli nokta, Atatürk'ün milli iradeye dayanmasıdır. Milli Mücadele'nin ve ardından imzalanan Lozan Anlaşması'nın, büyük ölçüde Türkiye'nin lehine olduğu görüşündedir. Lozan'da çözümlenemeyen Musul konusunda ise, İsmet Paşa'nın "Musul meselesi ertelenebilir" şeklindeki tavizi ile Musul'un elden çıkma süreci başlamıştır. Türk-İrak sınırının 9 ay içerisinde Türkiye ve İngiltere arasında belirleneceğinin kabul edilmesi de, ikinci taviz, hatta hocaya göre hatadır. Bu suretle, Musul üzerindeki hakkımızdan feragat ederek, sınır tartışmasına giriyorduk. Gerçekte ise, Kuran'a göre Musul meselesi bir yıl içerisinde müzakerelerle halledilebilirdi. Milli Mücadele'nin mahalli yönü ile ilgili çalışmaları, Doğu Anadolu, Karadeniz, Tokat, Harput, Aydın ve Nazilli'de düşmana karşı yürütülen mahalli direniş faaliyetleri ile ilgilidir.³

Hoca'nın Cumhuriyet ile ilgili çalışmaları, geniş bir perspektifle, Osmanlı son dönemi ile bağlantı kurma ve süreklilik ve değişimleri gözlemlemeye dayanır. Cumhuriyetin Osmanlı'nın meşru varisi olduğuna inanır ve bir makalesinde, Konya Üniversitesine Selçuklu adı verildiği gibi, Osmanlı Devleti'nin ilk hükümet merkezi olan Bursa'daki Uludağ Üniversitesi'ne Osmanlı adının verilmesini teklif eder.⁴

³ Ercüment Kuran, "Milli Mücadelede Aydın ve Nazilli Cephesi", *1. Merkez Efendi Sempozyumu*, Denizli, 1988, s. 180-187; Ercüment Kuran, "Milli Mücadelede Doğu Anadolu", *Doğu Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Meseleleri Sempozyumu Tebliğleri (13-15 Mayıs 1985)*, Ankara, 1986, s.131-135; Ercüment Kuran, "Milli Mücadelede Harput", *Tarih İçinde Harput*, Ed. Namık Açıköz, Elazığ, 1992, s. 113-117; Ercüment Kuran, "Milli Mücadelede Tokat", *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986)*, Ankara, 1987, s. 212-216.

⁴ Ercüment Kuran, "Türkiye'de Osmanlı Mirası", *Osmanlı*, Ed. Güler Eren, Kemal Çiçek, Cem Oğuz, Cilt VII, Ankara 1999, s. 543.

2. Biyografi, grup biyografisi

Biyografi konusunda yaptığı çalışmaların ağırlığını, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi Osmanlı aydınları oluşturur. Bunlar, Mustafa Reşid Paşa, Hayrullah Efendi, Halet Efendi, Sati' El-Hüsri, Said Halim Paşa, Küçük Said Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa, Namık Kemal, Ahmed Cevdet Paşa, Ali Suavi gibi şahsiyetlerdir.⁵ Çoğu düşünür, diplomat veya asker olan bu şahısların Osmanlı modernleşmesinin çeşitli yönleri hakkındaki görüşlerini ve bunlarda meydana gelen değişimleri incelemiştir. Cumhuriyet döneminin aydınlarından Tefik İleri, Emin Bilgiç, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Mehmet Akif ve Fuad Köprülü gibi şahısların fikirlerini ve icraatlarını değerlendirmiştir. Örneğin, Fuad Köprülü'nün 1910-1940 yılları arasındaki otuz yıl zarfında, Osmanlılık-Turancılık-Türkçülük safhalarından geçerek, ilim alanında Türklüğe hizmette karar kıldığını söyler.⁶

Grup biyografisi ile ilgili olarak, Osmanlı ülkesindeki Arap asıllı aydınlar yönelik bir çalışması mevcuttur. Osmanlı devleti'nin son döneminde, kavm-i necib olarak adlandırılan ve itibar gören Arap asıllı aydınlar, görünüşte Vahdet-i İslam taraftarı olmakla birlikte, Arap milliyetçiliğini desteklediler ve gayrimüslimler gibi, onlar da yurt içinde ve dışında gizlice teşkilatlandılar. Arap aydınların bir kısmı ayrılıkçı faaliyetler güderken, az da olsa bir kısmı Türklüğü seçerek Cumhuriyete hizmetlerde bulundular. Örneğin, Musullu Cevdet Bey Milli Mücadele'ye hizmet etmiş, Şamlı Cemil Bilsel İstanbul Üniversitesi rektörlüğü yapmış, ünlü şair Ahmet Haşim de, Türk şiirinde sembolizmin temsilcisi olmuştur.⁷

⁵ Bunlardan bazıları için bkz. *Ercüment Kuran*, "Halet Efendi", *Encyclopedia of Islam*, Second Edition, Leiden, 1965; Ercüment Kuran, "Serasker Hüseyin Avni Paşa", *Türk Kültürü*, V, 58(1967), s. 746-747; Ercüment Kuran, "Tanzimat Devri Osmanlı Aydını Hayrullah Efendi (1820-1866)'nin Yolculuk Adlı Eseri", *Prilozki*, XXX (1980), s. 299-306; Ercüment Kuran, "Namık Kemal'in Milliyetçiliği", *1. Namık Kemal Sempozyumu*, Tekirdağ, 1989, s. 35-38; Ercüment Kuran, "Osmanlı Aydını Hayrullah Efendi'nin Viyana Seyahatleri 1862-1864", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXXIV, 1-2(1998), s. 5-9.

⁶ Ercüment Kuran, "Fuad Köprülü'nün Milliyetçiliği", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(1997), s. 243-248.

⁷ Ercüment Kuran, "Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Arap Asıllı Aydınlar", *Ortaoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ed. İmran Baba, Ankara 2001, s. 287-289.

3. Çağdaşlaşma: reform hareketleri, meşrutiyet, demokrasi, insan hakları, müspet bilimler

Çağdaşlaşmaya geniş bir perspektiften bakan Kuran'a göre, tarihte Türkler iki defa medeniyet değiştirmişlerdir. İleri 10. yüzyılda kitle halinde Müslüman olarak İslam medeniyetine girmeleri ve bu medeniyete kendi milli damgalarını vurarak, döneminin en ileri devletini kurmalarıdır. İkincisi ise, 18. yüzyılın başlarından itibaren, yine kendiliklerinden, Batı medeniyetine katılma çabası içine girmeleridir. İlk girdikleri İslam medeniyetinin değerlerini koruyarak Batı ile bütünleşme, günümüze kadar süregelen problemdir ve henüz çözüme kavuşmamıştır.⁸ 18. yüzyıldan itibaren Avrupa örneğinde müesseselerin kuruluşu ve Batı fikirlerinin Osmanlıya girişi taklitçilikten öteye gitmemiş ve mevcut toplumsal bünyenin çözülmesini hızlandırmıştır.

Cumhuriyet döneminde Atatürk inkılaplarıyla birlikte yeni ve kesin bir döneme girilmiştir. Günümüzde Türk toplumunda medeniyet değiştirmenin sancıları hala devam etmektedir. Türk aydınlarının bir bölümü, halkın yaşamaya devam ettiği İslam medeniyetinden uzaklaşırken, özendiği Batı medeniyetini de taklitten öteye gidememiştir.⁹ Türkiye'nin çağdaşlaşmasındaki temel engel, Kuran'a göre, Batılılaşmış aydın ile Müslüman halk arasındaki çatışmadır. Çağdaşlaşmanın yolu ancak, yeni bir aydın-halk kaynaşmasından geçecektir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki yenileşme hareketlerinin en önemli özelliği, daima yukarıdan aşağıya olması, diğer bir ifadeyle devlet eliyle gerçekleştirilmesidir. Osmanlı döneminde basın tesiriyle bir aydın halk efkârı teşekkül etmiştir. Ancak, geniş halk kitlelerinin demokrasiye sahip çıkmaları ancak 1950'de gerçekleşebilmiştir. Osmanlı döneminde devlet adamlarının ve aydınlarının Batıyı tanımaları, Batılı kurumların, fikirlerin, özellikle de matbaanın tesirleri üzerine çalışmaları mevcuttur. Batı'ya duyulan hayranlık hissi ve taklit duygusu dönemin aydınlarının en belirgin niteliğidir.¹⁰

⁸ Ercüment Kuran, "Türkiye'nin Batılılaşması", *Bayrak*, 30(1973), s. 22-24; Ercüment Kuran, "Türkiye'nin Medeniyet Değiştirmesi", *Türk Yurdu*, 127-128(1998), s. 25-26.

⁹ Ercüment Kuran, "Türkiye'de Çağdaşlaşmanın Tarihi Gelişimi", *Türk Yurdu*, (2002), s. 40-41; Ercüment Kuran, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara, (1976), s. 1003-1016.

¹⁰ Ercüment Kuran, "Osmanlı Türklerinin Batı'yı Algılamaları (1839'a kadar)", *Türk Yurdu*, 19-20, 148-149, (1999), s. 37-40; Ercüment Kuran, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Aydınlarının Batıyı Algılaması ve Ahmed İhsan (Tokgöz)'ün Avrupa'da ne Gördüm

Meşrutiyet, demokrasi ve insan haklarının Osmanlı'ya girişinde, Tanzimat devrinde yetişen devlet ve fikir adamlarının rolü büyüktür.¹¹ Örneğin Sadık Rifat Paşa, 1837-39 yılları arasında Viyana Büyükelçisi iken yazdığı risalede, "şahısların itibarının korunması gerektiğini" açıkça belirtmiştir. Yine, 19. yüzyıl ortalarında gündeme gelen kızların eğitimini ve Müslüman kadınların umumî hayata fiilen katılmalarını savunan aydınların artması, kadın haklarını gündeme getirmiştir.¹²

Müspet bilimler konusunda ise, şimdiye kadar pek üzerinde durulmayan, Osmanlı ikamet elçileri vasıta olmuştur. Astronomi, fizik ve kimya gibi müspet bilimler, 1797 tarihinden itibaren Avrupa'ya gönderilen elçiler kanalıyla Osmanlı'ya tanıtılmıştır.¹³

4. Fikir hareketleri: batıcılık, milliyetçilik, İslamcılık, Türkçülük, Atatürkçülük, sosyalizm

18. yüzyılda Batılılaşma hareketlerine girişilince, Batıda gelişen fikirler Osmanlı ülkesine girmeye başlamış, Fransız İhtilali'nin getirdiği fikirler öncelikle Osmanlı tebası gayrimüslimler üzerinde tesirli olmuştur. Diğer yandan, İslam düşünürlerinin fikirleri, bunlardan biri Celameddin Afganî'dir, Osmanlı devlet adamları ve aydınları arasında fazla taraftar bulmamıştır.¹⁴ Kuran'a göre, Batılı fikirler arasında en tesirli olanı milliyetçiliktir ve önce gayri Müslimler arasında hızla yayılan milliyetçilik imparatorluğun çözülmesine sebep olmuştur. Buna tepki olarak, Osmanlı devlet adamları, Osmanlıcılık fikrini geliştirmişlerdir.¹⁵

Başlıklı Eseri", *CIEPO, Osmanlı Öncesi ve Araştırmaları Uluslararası Komitesi XIV. Sempozyumu Bildirileri, 18-22 Eylül Çeşme*, Ankara 2004, s. 434-437.

¹¹ Ercüment Kuran, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İnsan Hakları ve Sadık Rifat Paşa (1807-1857)", *VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 11-15 Ekim 1976)*, Ankara 1981, s. 1449-1453; Ercüment Kuran, "Tanzimat'ın 150. Yılı Münasebetiyle", *Türk Yurdu*, 9, 28 (1989), s. 18-19.

¹² Ercüment Kuran, "Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişmesi", *Milli Kültür*, 1, 6(1977), s. 29-31.

¹³ Ercüment Kuran, "Müspet Bilimlerin Türkiye'ye Girişi (1797-1839)", *VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 25-29 Eylül 1970)*, Ankara 1973, s. 671-675. Ayrıca bkz. Ercüment Kuran, "Türkiye'nin Batılılaşmasında Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Rolü", *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 20-26 Ekim 1961)*, Ankara 1967, s. 489-496.

¹⁴ Ercüment Kuran, "Türkiye'de Fikir Hürriyetinin Dünü, Bugünü", *İslami Araştırmalar*, IV, 2 (1990), s. 83-85.

¹⁵ Ercüment Kuran, "Fransız İnkılabının Türk Düşünürlerine Etkisi, 1789-1922", *Erdem*, IX, 26(1996), s. 737-742.

Bu fikir tutmayınca, İslamcılık, Turancılık ve nihayet Türkçülük akımları gelişmiştir. Kuran bunlardan İslamcılık ve Türkçülük üzerine bağımsız çalışmalar yapmıştır. Batı emperyalizmi karşısında çoğu İslam düşünürleri, Avrupa'nın körü körüne taklidine karşıdır, yalnızca bilim ve teknolojinin alınmasından yanadır.¹⁶ İslamcılık siyaseti uzun vadede, Türkler açısından başarılı olamamıştır, buna rağmen Türk aydınlarını milliyetçiliğe hazırlamada önemli bir safha teşkil etmiştir.¹⁷ Kuran'a göre, Batı milliyetçiliği Türk aydınlarını, II. Meşrutiyet öncesine kadar fazla etkilememiştir. Çünkü, milliyetçiliğe olumsuz bir anlam yüklenmiş ve gayrimüslim teba arasında yayılması önlenmeye çalışılmıştır. Milliyetçilik, Türk aydınları arasında, Kırım Savaşı'nı takip eden dönemde ve üç aşama halinde geliştikten sonra güçlü bir ideoloji haline dönüşmüştür: Bilimsel Türkçülük, Edebî Türkçülük ve Siyasî Türkçülük. Kuran'a göre, Milliyetçiliğin Türk aydınları arasında yayılması yavaş fakat sürekli oldu. Osmanlıcılık ve İslamcılığın geçerliliğini yitirmesinin ardından, Türk milliyetçiliği yeni takipçiler kazandı. Genç Türkler döneminde olgunlaşan Türk milliyetçiliği, Cumhuriyetle birlikte, yeni kurulan ulus devletinin ihtiyaçlarına uygun olarak kültürel Türkçülüğe dönüştü.¹⁸ Kuran Atatürk'ü bir Türk milliyetçisi olarak tanımlar. Anayasaya konulan Atatürk milliyetçiliği kavramının kasten yanlış yorumlandığını, onun bir Türk milliyetçisi olduğunun unutturulmaya çalışıldığını pek çok çalışmada vurgular. Yine, Atatürk'ün, "Ne mutlu Türküm diyene" sözünün unutulduğunu ve Türk yerine, Türkiyeli'den söz edildiğini sıkça dile getirir. Atatürk'ün Türk milliyetçiliğinin göz ardı edilmesiyle birlikte, Atatürkçülüğün de saptırıldığı görüşünü çeşitli vesilelerle tekrar eder.

1967 yılında dünyada ve Türkiye'de sosyalizm konulu çalışmasında, Sosyalizm ve komünizmi tanımlayarak, Türkiye için ciddi bir tehlike olduğunu belirtir ve Türkiye'nin Batı tarzı demokrasi yolundan ayrılmayarak, milli birliğini koruması ve iktisadî, sosyal ve

¹⁶ Ercüment Kuran, "Batı Emperyalizmi Karşısında Türk ve İslam Düşünürleri", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXVIII, 1-2 (1990), s. 229-234.

¹⁷ Ercüment Kuran, "Panislamizm'in Doğuşu ve Gelişmesi", *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri*, İstanbul 1986, s. 395-400; Ercüment Kuran, "Osmanlı İmparatorluğunda İslam Düşüncesinin Gelişmesi", *Türk Kültürü*, XVII, 197 (1979), s. 275-281.

¹⁸ Ercüment Kuran, "The Impact of Nationalism on the Turkish Elite in the Nineteenth Century", *Beginnings of Modernization in the Middle East*, Ed. William R. Polk-Richard Chambers, Chicago 1968, s. 109-117; Ercüment Kuran, "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Türk Milliyetçiliği", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri 8-10 Nisan 1999 İzmir*, İzmir 2000, s. 507-510.

kültürel alanlarda kalkınmasının, komünizmin tuzağına düşmemesine bağlı olduğunu savunur. Bunun için de Türk aydınlarına önerilerde bulunur. Bunlar, Türk milliyetçiliğinin ve manevi değerlerimizin güçlendirilmesi ve halkın refah düzeyinin artırılmasıdır.¹⁹

5. Kültür-kimlik: Türkler, Türklük, Türkçe, İslam, kültür bunalımı

Türkiye Cumhuriyeti'nin sorunları ve geleceği, Kuran'ı yakından ilgilendirmiştir. Bu itibarla, sorunların sebeplerini araştırmış ve kaynağı olarak gördüğü "milli kültürün ihmali" konusunda çalışmalarında geniş yer vermiştir. Çözüm önerilerinde bulunurken, tarih şuuru ile birlikte tarihi realiteyi ve rasyonel düşünmeyi daima ön planda tutmuştur. Atatürkçü düşünce de, onun fikirlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Tenkitlerine rağmen, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğine olan inancı kuvvetli olan hocanın, milli kültürün önemli bir unsuru olarak gördüğü kimlik konusundaki görüşleri şöyle özetlenebilir: Türk kimliğini M.Ö. 2500 yıllarına kadar geriye Orta Asya'ya götürmek mümkündür. "Brakisefal, savaşçı ve beyaz tenli olan Türkler M.Ö. 1700'den sonra ilk yurtlarından ayrılarak Orta Asya'nın çeşitli yönlere dağılmış ve "cihan hakimiyeti ülküsü"nü benimseyerek, Hunlar ve Göktürkler gibi geniş topraklara sahip devletleri kurmuşlardır. Göçebe bir yapıya ve kendilerine has bir medeniyete sahip olan Türkler, Avrupa'nın gelişmesine de katkıda bulunmuştur.²⁰

10. yüzyıldan itibaren Türklerin İslamiyet'e girmeleri Kuran'a göre, dünya tarihinin en önemli olaylarından. İslamiyet'e girişi ile birlikte, İslam'ın bayraktarlığını üstlenen Türkler, Anadolu'yu fethetmiş ve ikinci vatanları haline getirmiştir. Selçuklu ve ardından kurulan Osmanlı Devleti, tarihte Türklerin yarattığı en büyük eserdir.²¹

Diğer yandan, Osmanlı döneminde Türklüğün, İslamiyet içinde zamanla eridiği de, inkârı kabil olmayan bir vakıadır. Gayrimüslim Osmanlı tebası arasında milliyetçilik fikirlerinin yayılmasının ardından Türklük kavramı Osmanlı aydın çevresinde yayılmaya başlamıştır. Siyasî akım olarak Türkçülüğün ortaya çıkması 19. yüzyılın sonlarına

¹⁹ Ercüment Kuran, "Dünyada ve Türkiye'de Sosyalizm ve Komünizm", *Türk Kültürü*, V, 52 (1967), s. 70-76.

²⁰ Ercüment Kuran, "Türkler ve Medeniyetleri", *Tarih ve Medeniyet*, 1, 1994, s. 49-51; Ercüment Kuran, "Türklerde Millî Hakimiyet Ülküsü", *Töre*, 155 (1984), s. 3-6.

²¹ Ercüment Kuran, "Türk Adı ve Türklük Kavramı", *Türk Kültürü*, 174(1977), s. 338-340.

rastlar. Siyasi varlığa dönüşmesi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile gerçekleşir. Cumhuriyetin kuruluşu ve Atatürk dönemi Türklüğün adeta yeniden canlanmasıdır. İleriki dönemlerde, özellikle çok partili hayata geçildiği 1950 yılından sonra, ülkemizde iktisadî gelişme sağlandığı, sanayileşme, milli gelir, refah düzeyi konularında ilerlemeler kaydedildiği muhakkaktır. Ancak, bu esnada toplumsal sınıflar arasında farklılaşmanın arttığı, milli bünyede çözülme görüldüğü ve manevî değerlerin aşındığı da kesindir. Batı, özellikle de Amerikan hayranlığı giderek yaygınlaşmaktadır. Hocanın ifadesiyle, "Gençlerimiz Batılılara özenmekte, onlar gibi giyinmekte ve davranmaktadır. Herkesin gayesi para kazanmaktır. Bunun için her yol meşru sayılmaktadır".

Eğitim sistemi, medya ve devletin takip ettiği kültür politikaları, Batı taklitçiliğini desteklemekte, yeni nesillerin milli kültürlerine yabancılaşmasını hızlandırmaktadır. Özellikle, 12 Eylül 1980 öncesi öğrenci hareketlerinin sebepleri arasında kültür politikalarının yanlışlığı bulunmaktadır. Burada, eğitim en önemli konu olarak ön plana çıkar. Yabancı dille öğretim yapan orta dereceli okullar ve üniversitelerde, iyi teknik uzman fakat, milli kültür bilgileri yetersiz kişiler yetişmektedir. Bu hususta, okullarda okutulan derslerin müfredat programları ıslah edilmelidir. Hocanın kanaatine göre, okul kitaplarının Türk Yenileşme tarihi'ne baktış açısı yanlıştır. Tanzimat ıslahatı, Mithat Paşa'nın icraatı ve Genç Türk hareketi yüceltilmekte, II. Abdülhamid yerilmektedir. Halbuki, Mithat Paşa'nın başarılı bir vali, fakat yeteneksiz bir sadrazam olduğunu, II. Abdülhamid'in akıllı bir dış siyaset izlediği ve kalıcı ıslahatlar gerçekleştirdiğini, son yıllarda yapılan araştırmalar ortaya koymuştur.²²

Milli kimliğimizin en önemli unsuru olan Türkçe, yabancı, özellikle İngilizce ve Fransızca kelimelerin adeta istilasına uğramıştır. Radyo ve televizyonda konuşmalar yapan saygın kişilerin bile yabancı kelimeleri bolca kullanmaları, aydınlarımızın Batı karşısında kapıldıkları aşağılık duygusunu göstermektedir. Türkçe'ye zorla sokulan kelimelerle insanımız kendi öz kültüründen uzaklaşmaktadır. Kuran'a göre, artık "devrim" pisikozundan kurtulmalıyız. Yabancı asıllı ve uydurma kelimeler yerine, köylü, kasabalı, şehirli herkesin anladığı Türkçe kelimeleri kullanmalıyız. Hoca burada Ziya Gökalp ile

hemfikir oluyor ve Gökalp'in "Türkçeleşmiş Türkçedir" sözüne tamamıyla katılıyor.²³

Kuran, tarihte Türkçe'nin geri planda kalmasının nedenini, Türklerin Anadolu'ya geldiği esnada Türkçe konuşmalarına rağmen, kültür seviyelerinin oldukça düşük ve dillerinin de fazla gelişmemiş olmasına, dolayısıyla da, Fars tesirinde kalmalarına bağlar. Yönetici tabaka arasında yaygınlaşan Fars tesiri, mimarî ve edebiyata da yansımıştır. Diğer yandan, Anadolu'da Türkçe konuşulmaktadır. Bu durum Osmanlı döneminde de devam etmiş, Türkçe devlet dili olduysa da, Arapça ve Farsça kelimeler ve kurallarla dolarak, saray çevresi ile aydın zümre arasında yaygın hale gelmiştir. Türkçenin bir lehçesi olarak kabul edilen bu dil, yani Osmanlıca, Tanzimat başlangıcına kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren beliren, konuşma dilini yazı diline yaklaştırma isteği ve takip eden gelişmeler neticesinde Türk dili sadeleşme konusunda epey mesafe katetmiştir. Atatürk'ün girişimleriyle kurulan Türk Dil Kurumu'nun faaliyetlerinin amacı öz Türkçe'ye ulaşmaktır. Ancak Kuran'a göre, Kurum'un tarama ve gramer faaliyetleri dilde tasfiyecilikle neticelendi. Atatürk de, dil inkılâbından beklediğini bulamadı. Çünkü Türkçe anlaşılabilir hale gelmiş ve ahenksizleşmişti. Bu hatadan dönüş yolu arandı ve daha ılımlı bir yol takip edildi. Ancak TDK Atatürk'ün ölümünden sonra öz Türkçe hareketini yeniden benimsemiş ve 1955'ten itibaren bu hareketi süratlendirmiştir. Kuran'a göre, günümüzde Türk dili basım, radyo, televizyon ve okul sayesinde giderek yozlaşmaktadır. Uydurma kelimelerin yanı sıra, Batı dillerinden alınan kelimeler Türkçe'yi adeta istila etmektedir. Hoca'nın ifadesiyle, "Gençlerimiz, ilkel Afrika kabilelerinde olduğu tarzda birkaç yüz kelimeyle konuşmakta, yirmi otuz yıl önce yazılmış edebî ve ilmî eserleri anlayamamaktadır. Böylece milli kültür ve geleneklerimizden kopmaktadırlar. Bu gidişe behamehal dur demek gerekmektedir. Türkçenin maruz kaldığı facia karşısında devletimiz ve ilgili kurumlar daha ne kadar hareketsiz kalacaktır".²⁴

²³ Ercüment Kuran, "Türkiye'de Milli Kültürün İhmalı", *Türk Yurdu*, 37, 1990, s. 9-10.

²⁴ Ercüment Kuran, "Türkçe Faciası", *Yeni Türkiye*, 1, 1(1994), s. 60-62; Ercüment Kuran, "Türkçenin Başına Gelenler", *Türk Yurdu*, 21, 162-163 (2001), s. 269-270; Ercüment Kuran, "Türkçenin Sefaleti", *Türk Yurdu*, 12 (1992), s. 36-37; Ercüment Kuran, "Dünden Bugüne Türkçemiz", *21. Yüzyıla Türk Dünyası Jeopolitiği*, ed. Ümit Özdağ, Yaşar Kalafat, Mehmet Seyfeddin Erol, Ankara 2003, s. 9-11.

²² Ercüment Kuran, "Türk Milleti Nereye Gidiyor", *Türk Yurdu*, Şubat 1993, s. 25.

Türklük ve Türkçe'nin yanı sıra, İslamiyet'in de milli kimliğimizin önemli bir unsuru olduğuna inanan Kuran, Türk-İslam kültürünün maddî ve manevî yönlerini içeren makalelerini, *Türk İslam Kültürüne Dair* adlı kitabında toplamıştır. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte, Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılapları, pozitivizm ve dinden arınmış bir milliyetçiliğe dayandığını düşünen ve takip edilen laiklik politikalarını, bunlara tepki olarak gelişen dinî akımları, son olarak da 1960'lı yıllardan itibaren yükselen siyasal İslam'ın tesirlerini inceleyen Kuran, 1997 yılında yaptığı çalışmasında, laik-Müslüman çatışmasının, Türkiye'nin geleceğini tehdit edici bir noktaya geldiğini düşünmektedir. "Trajik laiklik" olarak tanımladığı bu serüvenden çıkışın, sağduyu sahibi aydınların çabasıyla mümkün olacağı görüşündedir.²⁵ Hem Türk, hem Müslüman, hem de çağdaş olmak, bunların sentezini çok iyi yapmak...Geleceği ancak böyle yakalayabiliriz.

6. Sosyal-idari kurumlar: aile, ayanlık, belediye, vakıf

Kuran, Türk ailesinin mahiyeti ve tarih içerisindeki gelişimini, İslamiyet'e giriş ve Batılılaşma aşamalarından değerlendirmektedir. Bu aşamalar, Türklerin değiştirdiği iki medeniyete tekabül etmektedir. Orta Asya'da İslam öncesi Türk ailesi, tek eşliliğe ve eşitliğe dayalı çekirdek iken, İslamiyet'e girince çok eşli ve eşitsizliğe dayalı pedersahî aileye dönüşmüştür. Tanzimat'tan itibaren, Batılılaşma ile birlikte, Türk ailesi, Batılı aile tipine benzemeye başlamıştır. Kadınlara haklar tanınması, II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte gerçekleşmeye başlar, feminizm de bu dönemde gelişir. Atatürk döneminde ise, dünyadaki hemcinsleriyle eşit düzeye gelirler. Kuran'a göre, aile Türk kültürünün önemli bir unsurudur ve toplumu ayakta tutan önemli bir kurumdur. Bu kurumu sağlamlaştırmak, Türk milletinin geleceğini teminat altına almak anlamına gelmektedir.²⁶

Sosyal konularla da ilgilenen Kuran, 18. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan ayanların, 19. yüzyıldaki sosyal ve siyasî konularını incelemiştir. II. Mahmud döneminde kurum olarak kaldırılmalarına

²⁵ Ercüment Kuran, "Türkiye'de İslamiyetin Dünü ve Bugünü", *Türk Yurdu*, 116-117(1997), s. 20-21; Ercüment Kuran, "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Şeriat", *İslamiyat*, 1, 4 (1988), s. 143-146.

²⁶ Ercüment Kuran, "Türk Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi", *Milli Kültür*, 53(1986), s. 63-66; Ercüment Kuran, "Türk Ailesinin Tarihi Gelişmesi", *Türk Yurdu*, X, 40(1990), s. 54-55. Ercüment Kuran, "Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişmesi", *Milli Kültür*, 1-6(1977), s. 29-31.

rağmen, başka biçimler altında devam eden ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Türk siyasî hayatının alt yapısını oluşturan ayanlar, Kuran'a göre bir sosyal tabaka teşkil etmektedir.²⁷

Sosyal hizmet kurumu olan belediye teşkilatına dair çalışmasında Kuran, Batı tarzında ilk belediye teşkilatı olan İstanbul Şehremaneti'nin kurulduğu 1854 yılından itibaren faaliyetlerini incelemiştir. Batı demokrasilerinde şehri yönetmek için ortaya çıkan ve merkezi hükümete karşı mücadele yürüten belediyelerin, Türkiye'deki mücadelelerinin halen devam ettiği görüşündedir.²⁸ Yine bir sosyal hizmet kurumu olan vakıfların, Osmanlı döneminde pek çok hizmeti yerine getirdiğini, fakat günümüzde, sosyal devlet kavramının giderek güçlenmesiyle, bu hizmetlerin çoğunun devlet tarafından üstlenildiğine dikkati çekmektedir.²⁹

7. Tarih metodolojisi: tarih yazıcılığı, tarih kaynakları

Batılılaşma ile birlikte, Batı tesirinde bir tarih yazıcılığının Tanzimat'tan itibaren gelişmeye başladığını söyleyen Kuran, eski usul tarih yazıcılığının da, buna paralel olarak devam ettiğine değinir. Bu dönemde, bir yandan Batılı tarih eserleri tercüme edilirken, diğer yandan da, yeni açılan okullar için tarih kitapları yazılmaya başlanır. Nümiematik ve sicilografı gibi tarihin yardımcı bilimleri, hatırat türü ve mahallî tarih de, bu dönemde gelişmeye başlar.³⁰ II. Abdülhamid dönemi tarih yazıcılığına dair çalışmasında, dönemin yazarlarının Abdülhamid'in lehinde ve aleyhindeki yazılarını nesnel bir bakış

²⁷ Ercüment Kuran, "Ayanlığın Kaldırılmasından Sonra Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Durum (1840-1871)", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi. Tebliğler (İstanbul 21-25 Ağustos 1989)*, Ankara 1990, s. 287-290; Ercüment Kuran, "Ondokuzuncu Yüzyıl'da Anadolu'nun Sosyal Tabakalaşmasında Ayanların Yeri", *Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul*, İstanbul 1991, s. 163-168; Ercüment Kuran, "Derebeys et Agas D'Anatolie Orientale dans le Dernier Siecle de l'Empire Ottoman", *Historie Economique et Sociale de l'Empire Ottoman et de Turquie (1326-1960)*, Paris 1995, s. 395-399.

²⁸ Ercüment Kuran, "İstanbul'da Belediye Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi", *Yeni Türkiye*, 1, 4(1995), s. 567-569.

²⁹ Ercüment Kuran, "Vakıf Müessesesinin Mahiyeti ve Günümüzde Değerlendirilmesi", *1. Vakıf Şûrası (3-5 Aralık 1985) Tebliğler, Tartışmalar ve Komisyon Raporları*, Ankara 1986, s. 9-12.

³⁰ Ercüment Kuran, "Ottoman Historiography of theTanzimat Period", *Historians of the Middle East*, ed. Bernard Lewis-P. M. Holt, London 1962, s. 422-429; Ercüment Kuran, "Karlofça'dan Tanzimat'a Osmanlı Tarihçiliği", *Fırat Üniversitesi Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu*, Elazığ 1990, s. 151-157.

açısıyla değerlendirir.³¹ Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığında, milli şuur Atatürk döneminde güçlü olmasına karşın, ölümünden sonra ihmal edilmiştir. Türkiye’de milli tarih görüşü yetersizdir. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, turist çekmek amacıyla Anadolu’nun Yunan ve Roma çağı eserlerinin tanıtımını yapmakta, mahallî belediyeler de, aynı maksatla Efes, Truva festivalleri düzenlemektedir. Diğer yandan, aydınlarımız Türk tarihi hakkında yanlış bilgilere sahiptir. Milli tarih görüşümüzün, yapılan araştırmalar ışığında yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Yenileşme tarihinin önemli kaynaklarından olan hatıratların Osmanlı tarihçiliğinde kullanımına ve ilk Osmanlı hatıratlarına dair çalışmaları mevcuttur. II. Meşrutiyet’ten sonra sayıları artan hatıratların incelenmesi ve yayınlanması gereğini belirtir. Bunlardan, II. Abdülhamid’in sadrazamlarından olan Said ve Kamil Paşaların hatıratlarına dair çalışmasında, bu tür kaynakların değerli olmakla birlikte, arşiv belgeleriyle karşılaştırmalı olarak kullanılması gereğine değinir.³² Seyahatnamelerin, sosyo-ekonomik tarihle birlikte siyasi tarihin araştırılmasında kullanılmasına dair araştırmaları da mevcuttur.³³ Ayrıca, Türkiye’de Amerikan tarihinin araştırılmasına ve öğretilmesine ilişkin çalışması da bulunmaktadır.³⁴

8. Türkiye ve çevresi: il/bölge tarihi, Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar, Kuzey Afrika

Çeşitli vesilelerle ziyaret ettiği Anadolu şehirlerinin tarihine dair makaleleri genelde Cumhuriyet dönemi sosyo-ekonomik tarihinle ilişkindir. Bütünlüğü sağlamak amacıyla Cumhuriyet öncesi hatta eski çağlara da değinir. Ahlat ve çevresi, Nevşehir, Van, Samsun, Giresun,

³¹ Ercüment Kuran, “Tarih Yazıcılığında II. Abdülhamid.”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul 1991, s. 165-170.

³² Ercüment Kuran, “Osmanlı Tarihçiliğinde Türkçe Hatırat Çeşidinin Doğuşu ve Gelişmesi”, *Studi Preottomani e Ottomani*, Napoli 1976, s. 173-177; Ercüment Kuran, “II. Abdülhamid Dönemi Tarih Kaynağı Olarak Sadrazam Said ve Kamil Paşaların Hatıratları”, *I. Ortadoğu Semineri (Kavramlar, Kaynaklar ve Metodoloji)*, Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 5, Elazığ 2004, s. 29-32.

³³ Ercüment Kuran, “XVII. Asır Anadolu Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Çelebi”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(1988), s. 249-252; Ercüment Kuran, “XIX. Yüzyıl Anadolu Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kaynağı Olarak Yabancı Seyahatnamelerden Georges Perrot’un ‘Souveniris D’un Voyage en Asie Mineure’u”, *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri (6-7 Haziran 1996)*, İstanbul 1997, s. 149-154.

³⁴ Ercüment Kuran, “The Development of United States History in Turkey”, *Guide to the Study of United States History Outside the U.S. 1945-1980*, volume III, New York 1985, s. 495-509.

Gümüşhane ve Doğu Karadeniz ve Danişmend bölgesi (Sivas-Amasya-Tokat) gibi çeşitli Anadolu şehirlerinin günümüzdeki durumunu tespit ederek, gelişmelerine yönelik önerilerde bulunmuştur.³⁵

Türkiye’nin çevresindeki ülkelere ilişkin çalışmaları, çoğunlukla günümüzde yaşanan sorunlarla ve bunların arka planlarıyla ilgilidir. Osmanlı döneminde Yunanistan’ın bağımsızlaşma ve toprak kazanma sürecini ele alan çalışmalarında vurgu, Yunanlıların küçük başarılarla büyük kazanımlar elde ettiği üzerinedir. Öyle ki, Hoca’nın tespitlerine göre, Yunanlılar Balkan Savaşı’ndaki beklenmedik askeri başarılarıyla, topraklarını ve nüfusunu iki katına çıkardılar.³⁶ Bir başka çalışmasında, yine bir Balkan devleti olan Bulgaristan’ın milliyetçilik hareketleri neticesinde Osmanlı’dan bağımsızlığını kazanması ve takip eden olayları inceler ve Bulgaristan’da yaşamakta olan Türklerin sıkıntılı durumlarına değinir.³⁷ Bosna-Hersek’te yaşayan Müslümanlar üzerine yazdığı makalede ise, Yugoslavya Federasyonu’nun 1990 yılında çöküşünün ardından kurulan altı cumhuriyetten biri olan Bosna-Hersek’te Müslümanlara karşı yapılan etnik temizliği, “medeni dünyanın yüzkarası” olarak nitelemektedir.³⁸ Eski Osmanlı topraklarında, Kafkaslar ve Orta Asya’da yaşamakta olan dış Türklere ilişkin çalışmalarında, çeşitli vesilelerle Türkiye’nin sorumluluğunu dile getirmektedir.³⁹ Irak Türkleriyle ilgili olarak da, Türkiye’nin Musul meselesinin çözümünde, Misak-ı Milli sınırlarında telafisi güç

³⁵ Ercüment Kuran, “Cumhuriyet Devrinde Van’ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişmesi”, *Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu*, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Van 1990, s. 121-123; Ercüment Kuran, “Cumhuriyet Devrinde Gümüşhane’nin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişmesi”, *Geçmişten Günümüze Gümüşhane*, Ankara 1991, s. 17-21; Ercüment Kuran, “Cumhuriyet Döneminde Samsun’un Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Gelişmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1992), s. 121-125; Ercüment Kuran, “Cumhuriyet Döneminde Ahlat ve Çevresi”, *GAP ve DAP Projeleri Çerçevesinde Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 25-28. Ercüment Kuran, “Cumhuriyet Döneminde Giresun”, *Giresun Tarihi Sempozyumu, 24-25 Mayıs 1996-Bildiriler*, İstanbul 1997, s. 358-363.

³⁶ Ercüment Kuran, “1830-1917 Arasında Türk-Yunan İlişkileri”, *Türk-Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri, 21-22 Mayıs 1986*, Erzurum 1988, s. 31-36; Ercüment Kuran, “Foreign Policy of Greece, 1830-1866”, *Foreign Policy*, V(1977), s. 29-37.

³⁷ Ercüment Kuran, “Bulgaristan Devleti’nin Kuruluşu ve Türkler”, *Tokat Tanıtma Dergisi*, II, 4(1987), s. 12-14; Ercüment Kuran, “Bulgaristan’daki Siyasi Gelişmeler ve Osmanlı Devleti”, *Türk Çağdaşlaşması*, s. 78-86.

³⁸ Ercüment Kuran, “Bosna-Hersek Müslümanları ve Türkler”, *Yeni Türkiye*, 2, 1995, s. 90-92.

³⁹ Ercüment Kuran, “Türkiye’nin Dış Türklere Karşı Sorumluluğu”, *Milliyetçi Yorum*, 3(1995), s. 7.

bir fedakarlık yaptığını ve sayıları zamanla bir buçuk milyona ulaşacak olan Türkleri, Iraklıların iyi niyetine bıraktığını söylemektedir.⁴⁰

Akdeniz'deki Osmanlı hakimiyeti, Doğu Akdeniz'deki nüfuz mücadelesi ve İtalyanların Trablusgarp'ı işgali birer makale konusu olmuştur.⁴¹ Osmanlı devletinin Ortadoğu ülkelerine karşı tutumu sömürme olmayıp, onların "gönlünü kazanmak" maksadıyla sürekli yatırımlar yapılmıştır. Ancak, I. Dünya Savaşı esnasında düşmanla işbirliği yapan Araplar, Osmanlı Devleti'nin yenilmesi üzerine Türklerden ayrıldılar.⁴²

Kuran'ın, Cezayir'in Fransızlar tarafından işgali karşısında Osmanlı siyaseti üzerine yaptığı çalışma ve Cezayir'le ilgili diğer çalışmaları, Türk-Cezayir ilişkilerinin olumlu bir zemine oturmasına katkıda bulunmuştur. Ortadoğu'daki Arap ülkelerinin Osmanlı dönemi ve Türkler hakkında olumsuz imaja sahip olmalarının aksine, Cezayir'deki maddî ve manevî Osmanlı-Türk mirasının korunmasında, hocanın çalışmalarının payı olduğunu söylemek, sanırım abartı olmaz.⁴³

Çevre ülkelerin yanı sıra, çevremizdeki sorunlarla ilgilenen Kuran'ın Kıbrıs, Ermeni sorunu ve dünyadaki gelişmeler üzerine çalışmaları mevcuttur. Dünyada 1990'lardan sonra meydana gelen değişimleri olumlu bir bakış açısıyla değerlendirerek, komünizmin yıkılışı, ideolojilerin iflasının ardından, Avrupa Birliği, Rusya

⁴⁰ Ercüment Kuran, "Musul Meselesi, 1515-1926", *Irak Türkleri Sempozyumu Tebliği*, 31 Ocak 1987. ed. Sina Akşin, Ankara 1987, s. 73-79.

⁴¹ Ercüment Kuran, "Akdeniz'de Türk Hakimiyeti", *İslam Konferansı Teşkilatı Üye Ülkeler Ulaştırma Bakanları I. Toplantısı*, İstanbul 1987, s. 187-190; Ercüment Kuran, "Les Problèmes de l'autonomie dans l'Orient méditerranéen", *Quaderni Medirranei*, IV(1988), s. 29-33; Ercüment Kuran, "L' Invasion Italienne de Tripoli D'apres le Quotidien Tanin, Organe Semi-Officiel du Gouvernement Ottoman, Septembre 1911- Octobre 1912", *Revue D'Histoire Maghrebine*, 57-58(1990), s. 101-105.

⁴² Ercüment Kuran, "Osmanlı Devleti Arap Ülkelerini Sömürdü mü?", *Türk Yurdu*, XVIII, 133(1998), s. 4-6.

⁴³ Ercüment Kuran, *Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti, 1827-1847*, İstanbul 1957; Ercüment Kuran, "Cezayirli Türklerin Endülüs Müslümanlarını Kuzey Afrika'ya Nakli ve Neticeleri", *Endülüs'ten İspanya'ya*, Ankara, 1996, s. 63-67; Ercüment Kuran, "Cezayiri Garb Müdafii Kostantine Beyi Ahmed Bey", *V. Türk Tarih Kongresi, 12-17 Nisan*, Ankara 1956, s. 681-689; Ercüment Kuran, "Cezayirli Türklerin Endülüs Müslümanlarını Kuzey Afrika'ya Nakli ve Neticeleri", *Endülüs'ten İspanya'ya*, Ankara 1996, s. 63-67; Ercüment Kuran, "Cezayir ve Türkler", *Orkun*, 49(2002), s. 18-19; Ercüment Kuran, "Cezayir'de Bağımsızlık Savaşı Veren Mücahitlere Karşı Fransa'nın Uyguladığı Tenkil Hareketi", *Sömürgecilik Hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İşbirliği*, ed. Orhan Kılıç, Mehmet Çevik, Elazığ, 2003, s. 79-82.

Federasyonu'nun kuruluşu, "Yükselen İslam" ve "Uyuyan Çin" gibi yeni güç odaklarının oluşmasını, devletlerarası mücadelenin devam edeceği, "Tarihin sona ermediği" şeklinde yorumlamaktadır.⁴⁴

9. Türkiye-Batı ilişkileri

Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin kuruluşu ve elçilerin faaliyetleri, Avrupa'da meydana gelen siyasî ve askerî gelişmelerin yakından takip edilmesi ve Batı ile olan ilişkilerin mahallinde yürütülmesi açısından önemlidir. Bu elçilikler Türk toplumunun Batılılaşmasında üç yoldan etkili olmuşlardır. Batı'yı tanıyan devlet adamları yetişmesine imkan vermişler, Batı'dan asker ve sivil uzmanlar getirilmesine vasıta olmuşlar ve Batı'ya gönderilen öğrencilerin işlerini düzenlemişlerdir. Ayrıca, Osmanlı devlet adamlarının yabancı dil öğrenmelerine imkan vermiştir. Elçiler memleketlerine döndüklerinde, yenilik hareketlerinin öncüleri olarak hizmet etmişlerdir.⁴⁵ Yukarıda da değinildiği üzere, elçiler, Batılı değerlerin yanı sıra, Batı biliminin de Osmanlıya giriş kanallarından biri olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Amerika ile ilişkileri, aradaki mesafeye rağmen, gayri resmî olarak erken başladı. Amerika'nın 1797 yılındaki ticarî girişimleri, İngiltere'yi gücendirmek istemeyen Osmanlı tutumu karşısında fazla ilerlemedi. Ardından diplomatik ilişkilerin başlaması ise 1830 yılına rastlar. Tanzimat döneminde Amerikalı ziraat uzmanlarının gelmesiyle eğitim sahasına da kayan ilişkiler, Amerikalıların Osmanlı topraklarında maden aramalarına kadar uzanmıştır. Osmanlı toplumu Amerika hakkında fazla malumat sahibi değildir. Ancak 1855'lerden itibaren Amerika ile ilgili kitaplar yazılmaya başlanır. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'ya savaş ilan etmeyişi ve savaş sonrasında ilan edilen Wilson'ın insancıl prensipleri, bazı Türk aydınlarının Amerikan mandasını kurtuluş çaresi olarak görmesine sebep olmuştur. Cumhuriyet döneminde artan ilişkiler, II. Dünya Savaşı (1939-45) ertesinde siyasî, ekonomik ve kültürel ilişki ve işbirliğine yönelmiştir.⁴⁶

⁴⁴ Ercüment Kuran, "1971'den 1991'e kadar Büyük Devletler Arasındaki Mücadele", *Yeni Türkiye*, 6 (1995), s. 18-21.

⁴⁵ Ercüment Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri 1793-1821*, 1. baskı, Ankara 1968, 2. baskı, Ankara 1988.

⁴⁶ Ercüment Kuran, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Türklerinin Amerika'yı Tanıması", *500. Yılında Amerika*, İstanbul 1994, s. 39-44.

Batıyla ilişkilerimizde dönüm noktasının yaşandığı II. Viyana Kuşatması (1683) hakkında makalesi olan Kuran, Türklerin tarihleri boyunca Batı'ya doğru göç ettiğini, bu ilerlemede ve Batı ile olan münasebetlerinde, başarısızlıkla sonuçlanan II. Viyana Kuşatması'nın bir duraklama noktasını teşkil ettiğini belirtir.⁴⁷

Ermenilerle ilişkilerin, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iki toplum arasında olmaktan ziyade, milletlerarası bir ortamda, büyük güçlerin müdahalelerine açık biçimde geliştiğine değinen Kuran, bu durumun günümüzde Ermeni devleti ile yaşamakta olduğumuz sorun için de aynı olduğunu belirtir. Özellikle, Amerika'da ve Amerikan desteğiyle yapılan propagandalar, bu türden müdahaleye yöneliktir. Tarihi tahrif ederek öne sürülen Ermeni iddiaları büyük ölçüde propagandanın eseridir. Bunları tesirsiz kılmak da, Kuran'a göre Türk ilim adamları ve tanıtma uzmanlarının görevidir.⁴⁸

Değerlendirme

Profesör Kuran, Cumhuriyet'le birlikte doğmuş, onun kurumlarında yetişmiş, ve yine Cumhuriyet kurumlarında hizmet vermiştir. Cumhuriyet'in model aldığı Batı'yı yakından ve doğru olarak tanıyan bir aydındır. Belki de bu yüzden, Türkiye'nin çağdaşlaşması konusu ile doğrudan ya da dolaylı ilgili bütün konular, Kuran'n araştırmalarına dahil olmuştur. Hatta denebilir ki Türkiye'nin çağdaşlaşması meselesi bütün çalışmalarının ana eksenidir.

Ancak Profesör Kuran, her şeyden önce bir tarihçidir. Çalışmalarında, tarihî olayları arka plan bilgisi olarak vermek yerine, olaylara derinliğine nüfuz etmek ve günümüz sorunlarının, kökenlerini tarihte aramak onun en belirgin yaklaşımıdır. Tarihi olaylarda sürekliliğe olan inancı kuvvetlidir. Süreklilikle birlikte, değişimleri de gözden kaçırmadan, tarihe bir bütün olarak bakması, olayları sebep-netice ilişkisi içerisinde algılamasını ve daha sağlıklı tahliller yapmasını sağlamıştır. Tenkit kabiliyeti ve sezgi gücü kuvvetli olan

⁴⁷ Ercüment Kuran, "II. Viyana Kuşatması ve Sonuçları", *Türk Kültürü Araştırmaları*, 31, 1-2 (1995), s. 277-281.

⁴⁸ Ercüment Kuran, "Ermeni Propogandası", *Yeni Forum*, V, 117(1984), s. 8-9; Ercüment Kuran, "Ermeni Meselesinin Milletlerarası Boyutu, 1877-1891", *Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu ile İlişkileri Sempozyumu (8-12 Ekim 1984 Erzurum)*, Ankara 1985, s. 19-27; Ercüment Kuran, "ABD'de Türk Aleyhtarı Ermeni Propogandası", *Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri*, 24-25 Nisan 1985, Sivas, Sivas 1986, s. 55-59.

Kuran'ın bu özelliği çalışmalarına ve sözlerine yansımıştır. Onu tanıyanlar, tenkitlerinin ne denli yerinde olduğunu bilirler. Çalıştığı konunun özüne yönelmesi, gereksiz bağlantılar kurmaktan ve laflar etmekten imtina etmesi, çalışmalarının kısa, öz ve herkes tarafından kolayca anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Profesör Kuran, hem yetiştirdiği kişiler hem de araştırmalarıyla Türk tarihçiliğinde ve fikir hayatında derin izler bırakmış bir bilim ve düşünce adamıdır. Türkiye'nin sorunlarına yönelik tespitleri ve çözüm önerileri ile tarihçiler ve aydınlar arasında haklı bir şöhrete sahip olmuştur.

Profesör Kuran'ın hakkındaki bu çalışma sadece bir başlangıç olarak değerlendirilmelidir. Hem yetişmesine katkıda bulunduğu kişiler hem de yayınları yoluyla yaptığı tesirlerin boyutlarının tam olarak ortaya konulması için daha ileri düzeyde çalışmalara ihtiyaç vardır.⁴⁹

⁴⁹ "Bir Cumhuriyet Bir Aydın: Prof. Dr. Ercüment Kuran" başlıklı H.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde Doç. Dr. Fatma Acun'un danışmanlığında Eriç Kaya tarafından yürütülmekte olan bir mastır tezi çalışmasının bu yönde bir adım olacağına inanıyoruz.

Ercüment Kuran Bibliyografyası (Tasnifli)

Atatürk, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti

1. KURAN (Ercüment). "Atatürk Gerçeği". *Ata'yı Anarken*. Gaziantep, 1988, 27-44.
2. KURAN (Ercüment). "Atatürk ve Milliyetçilik". *Atatürk'ün Milliyetçilik ve Devletçilik Anlayışı*. Ankara, 1982, 17-23.
3. KURAN (Ercüment). "Atatürk ve Milliyetçilik". *Türk Kültürü*, XIX, 217, 1980, 24-27.
4. KURAN (Ercüment). *Atatürkçülük Üzerine Düşünceler*. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1981, 80s.
5. KURAN (Ercüment). "Atatürk'ü Doğru Tamıyor muyuz?". *Türk Yurdu*, 15, 99, 1995, 4-5.
6. KURAN (Ercüment). "Atatürk'ün Hayatı Hakkında Kaynaklar". *Çeşitli Cepheleriyle Atatürk*. İstanbul, 1964, 223-227.
7. KURAN (Ercüment). "Atatürk'ün Hayatı ve İnkılapları Üzerine". *Türk Kültürü*, 367, 1993, 641-651.
8. KURAN (Ercüment). "Atatürk'ün İnkılapları". *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (İstanbul, 15-20.X.1973) Tebliğler*. İstanbul, 1979, 189-194.
9. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyetin 75. Kuruluş Yılında Atatürkçülük". *Türk Yurdu*, 134, 1998, 80-21.
10. KURAN (Ercüment). "Die Prinzipien Atatürks und die studierende Jugend". *Milli Kültür*, 44, Kültüründe 1984, 12-16.
11. KURAN (Ercüment). "Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvay-ı Milliye Hatıralarına Göre Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI, 31, 1995, 43-48.
12. KURAN (Ercüment). "İkinci Meşrutiyet Devri Düşünürlerinin Atatürk Üzerine Tesirleri". *Milli Kültür*, III, 2, 1981, 8-11.
13. KURAN (Ercüment). "Kars'ın 30 Ekim 1920'de Ermenistan'dan Kurtuluşu". *Yakın Tarihimizde Kars ve Doğu Anadolu Sempozyumu*, Kars 17-21 Haziran 1991. Ankara, 1992, 217-220.
14. KURAN (Ercüment). "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e". *Türk Kültürü*, 15, 171, 1977, 129-134.
15. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadele Esnasında Pontus Rum Devleti Kurma Teşebbüsleri". *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*(13-17 Ekim 1986). Samsun, 1988, 77-81.
16. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadele ve Amiral Bristol". *Dış Politika*, 10, 1, 1983, 34-41.
17. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Amasya Tamimi'nin Önemi". *I. Milli Mücadelede Amasya Sempozyumu*. Amasya, 1986, 46-50.

18. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Aydın ve Nazilli Cephesi". *I. Merkez Efendi Sempozyumu*. Denizli, 1988, 180-187.
19. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Doğu Anadolu". *Doğu Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Meseleleri Sempozyumu Tebliğleri* (13-15 Mayıs 1985). Ankara, 1986, 131-135.
20. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Harput". *Tarih İçinde Harput*. Editör: Namık AÇIKGÖZ. Elazığ, 1992, 113-117.
21. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Mustafa Kemal Paşa". *Türk Yurdu*, XVII, 122, 1997, 5-6.
22. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Tokat". *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu* (2-6 Temmuz 1986). Ankara, 1987, 212-216.
23. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine". *Yeni Türkiye*, 23-24, 1998, 217-219.
24. KURAN (Ercüment). "Türk Bağımsızlık Savaşı ve Milli Egemenliğin Gerçekleşmesi". *Atatürk ve Milli Egemenlik Paneli*. Antakya, 1994, 24-28.
25. KURAN (Ercüment). "Türk Tarihinde Milli Egemenlik Kavramı, 1919-1924 Dönemi". *Atatürk'e Armağan*. Samsun, 1988, 13-28.
26. KURAN (Ercüment). "Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu". *Türkler*. Editör: Hasan Celal GÜZEL, Kemal ÇİÇEK, Salim KOCA. Ankara, 2002, 327-331.
27. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de 1929 Komünist Tutuklamaları ve Düşündürdükleri". *Orkun*, 4, 1998, 18-19.

Biyografi-Grup Biyografisi

1. KURAN (Ercüment). "1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri". *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*. Ankara, 1999, 55-59.
2. KURAN (Ercüment). "Abdülkadir el-Cezairi". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1989.
3. KURAN (Ercüment). "Abdülkerim el-Hattabi". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1989.
4. KURAN (Ercüment). "Amiral Bristol 1919-1927". *Yeni Forum*, 1, 13, 1980, 11-12.
5. KURAN (Ercüment). "Atatürk'ün Hayatı Hakkında Kaynaklar". *Çeşitli Cepheleriyle Atatürk*. İstanbul, 1964, 223-227.
6. KURAN (Ercüment). "Batı Emperyalizmi Karşısında Türk ve İslam Düşünürleri". *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXVIII, 1-2, 1990, 229-234.
7. KURAN (Ercüment). "Bir Bozkurt'un Ardından". *Türk Yurdu*, XVII, 118, 1997, 22.

8. KURAN (Ercüment). "Bir Osmanlı Aydını, Sati'El-Hüsri (1880-1968)". *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 13, 1990, 170-171.
9. KURAN (Ercüment). "Bir Türk Islahatçısı Olarak Küçük Said Paşa". *Töre*, 8, 91, 1979, 17-24.
10. KURAN (Ercüment). "Büyükelçi Joseph C. Grew'un Faaliyeti". *Yeni Forum*, 5, 110, 1984, 9.
11. KURAN (Ercüment). "Bugünkü Türkiye'nin Kurucularından Küçük Said Paşa". *Türk Kültürü*, V, 56, 1967, 570-573.
12. KURAN (Ercüment). "Cezayiri Garb Müdafii Kostantine Beyi Ahmed Bey". *V. Türk Tarih Kongresi*, 12-17 Nisan. Ankara, 1956, 681-689.
13. KURAN (Ercüment). "Dawr al-şu'ara al-Atrak fi ikaz al-wataniyya fi Turkiyya fi mabayn 1865-1923 m.". *Muhadarat wa munakaşat al-mutlaka al-tasi al-Fikr al-İslami*, II, 1979, 737-739.
14. KURAN (Ercüment). "Devlet Adamı Olarak Cevdet Paşa". *Ahmed Cevdet Paşa, Vefatının 100. Yılına Armağan*, 1823-1895. Ankara, 1997, 3-7.
15. KURAN (Ercüment). "Devlet Adamı Olarak Yusuf Akçura". *Türk Yurdu*, 22, 179, 2000, 9-11.
16. KURAN (Ercüment). "Devrüş-şüerai el- etrak fi ikazül- vataniyye fi Turkiyya fi-mabeyn". *El-Fikrül İslami*, 19-20, 1975, 733-738.
17. KURAN (Ercüment). "Dış Politikada Ali Fethi Okyar". *Kemalist Atılım*, 48, 1989, 4-7.
18. KURAN (Ercüment). "Dr. Emin Bilgiç'in Milli Kültüre Dair Görüşleri". *Dr. Emin Bilgiç Hatıra Kitabı*. Ed.: Oktay ASLANAPA, Eklemeddin İHSANOĞLU. İstanbul, 2000, 79-81.
19. KURAN (Ercüment). "Dr. Fuat Mehmet Bey'in Amerika Gezisi". *Yeni Forum*, 108, 1984, 11.
20. KURAN (Ercüment). "Fehim Pasha". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1964.
21. KURAN (Ercüment). "Fuad Köprülü'nün Milliyetçiliği". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 1997, 243-248.
22. KURAN (Ercüment). "Gazavat-ı Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya Dair". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 11, 15, 1960, 95-99.
23. KURAN (Ercüment). "Halet Efendi". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1965.
24. KURAN (Ercüment). "Husayn Awni Pasha". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1967.
25. KURAN (Ercüment). "İbrahim Edhem Paşa". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1969.

26. KURAN (Ercüment). "Kabakçı-oghlu Mustafa". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1973.
27. KURAN (Ercüment). "Kahya Hasan Pasha". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1974.
28. KURAN (Ercüment). "Khalil Edhem Eldem". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1963.
29. KURAN (Ercüment). "Khayr Allah Efendi". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1976.
30. KURAN (Ercüment). "Khodja Ishak Efendi". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1973.
31. KURAN (Ercüment). "Küçük Said Paşa (1840-1914) as a Turkish Modernist". *International Journal of Middle East Studies*, I, 1970, 124-132.
32. KURAN (Ercüment). "Mehmed Sidki Efendi, Chargé d'affaires Ottoman á Londres". *Etudes Turques et Ottomanes*, 1976, 83-88.
33. KURAN (Ercüment). "Mehmet Akif in Milliyetçilik Fikirlerinin Tekamülü". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 2, 1986, 29-35.
34. KURAN (Ercüment). "Mehmet Sadık Rifat Paşa". *Tarih ve Toplum*, 2-1, 17, 1985, 56-62.
35. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadele ve Amiral Bristol". *Dış Politika*, 10, 1, 1983, 34-41.
36. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadele Yıllarında ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Ahmet Ağaoğlu". *Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri*. Kayseri, 1996, 431-434.
37. KURAN (Ercüment). "Mustafa Fadil Pasha". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1963.
38. KURAN (Ercüment). "Namık Kemal'in Milliyetçiliği". *I. Namık Kemal Sempozyumu*. Tekirdağ, 1989, 35-38.
39. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Aydını Hayrullah Efendinin Viyana Seyahatleri, 1862-1864". *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXXIV, 1-2, 1998, 5-9.
40. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Daimi Elçisi Ali Aziz Efendi'nin Alman Şarkiyatçısı Friedrich von Diez ile Berlin'de İlmî ve Felsefî Muhaberatı (1797)". *Belleten*, XXVII, 105-106, 1963, 45-54.
41. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devletinin Londra Maslahatgüzarı Mehmed Sıdkı Efendi, 1803-1811". *İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı*. Ankara, 1976, 39-43.
42. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Arap Asıllı Aydınlar". *Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*. Editör: İmran BABA. Ankara, 2001, 287-289.

43. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Vatansveri Satı Bey". *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 34, 1995, 18-20.
44. KURAN (Ercüment). "Reşid Paşa, Mustafa". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 1963.
45. KURAN (Ercüment). "Reşit Paşa". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 1977, 701-705.
46. KURAN (Ercüment). "Said Paşa, Küçük". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 1964.
47. KURAN (Ercüment). "Sati al-Husri al-Musakka al-Othmani". *Al-Mutamar al-Duvali al-thani al-Tarih al-Bilad al-Şam*, II, 1979, 595-599.
48. KURAN (Ercüment). "Serasker Hüseyin Avni Paşa". *Türk Kültürü*, V, 58, 1967, 746-747.
49. KURAN (Ercüment). "Tanzimat Devri Osmanlı Aydını Hayrullah Efendi (1820-1866)'nin Yolculuk Adlı Eseri". *Prilozı*, XXX, 1980, 299-306.
50. KURAN (Ercüment). "Tanzimatçı Osmanlı Aydını Hayrullah Efendiye Göre Fransız Bilim ve Eğitim Kurumları". *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi*, İstanbul 12-15 Nisan 1999, Tebliğler. İstanbul, 2001, 675-678.
51. KURAN (Ercüment). "Tevfik İlerinin Türk Millî Eğitimine Hizmetleri". *Türk Yurdu*, 15, 89, 1995, 53-55.
52. KURAN (Ercüment). "Tunuslu Hayreddin Paşa ve Türkiye'nin Çağdaşlaşması". *Töre*, 158, 1984, 38-39.
53. KURAN (Ercüment). "Tunuslu Şeyh V. Bayram 'ın 1876 tarihli Kanun-i Esasi Hakkında Düşünceleri". *Türkiye I. İslam Düşüncesi Sempozyumu*, 24-27 Ekim 1996 İstanbul'a sunulan bildiri. , 561-567.
54. KURAN (Ercüment). "Türk Düşünce Tarihinde Arap Kültürlü Aydın: Sait Halim Paşa". *Türk-Arap İlişkileri: Geçmişte, Bugün ve Gelecekte, I. Uluslararası Konferansı Bildirileri*, 18-22 Haziran 1979, Ankara. Ankara, 1980, 21-25.
55. KURAN (Ercüment). "Türk Tefekkür Tarihinde Ahmet Cevdet Paşa'nın Yeri". *Ahmet Cevdet Paşa Semineri(27-28 Mayıs 1985)-Bildiriler*. İstanbul, 1986, 7-12.
56. KURAN (Ercüment). "XVII. Asır Anadolu Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Çelebi". *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4, 1988, 249-252.
57. KURAN (Ercüment). "Yusuf Akçura'nın Tarihçiliği". *Ölümünün Ellinci Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu Tebliğleri*, 11-12 Mart 1985. Ankara, 1987, 45-49.

Çağdaşlaşma

1. KURAN (Ercüment). "Ankara'da Üniversitelerin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Durum". *Türk Yurdu*, 22, 176, 2002, 76-78.
2. KURAN (Ercüment). *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*. Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1968, 71 s. (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 20 Seri No: 3).
3. KURAN (Ercüment). "Basmacılığın Osmanlı Toplumuna Tesirleri". *Türk Kütüphaneciler Derneği Basım ve Yayıncılığımızın 250 Yılı Bilimsel Toplantısı, 10-11 Aralık 1979 Ankara, Bildiriler*. Ankara, 1980, 15-21.
4. KURAN (Ercüment). "Bir Türk Islahatçısı Olarak Küçük Said Paşa". *Töre*, 8, 91, 1979, 17-24.
5. KURAN (Ercüment). "Bureauratic Reform in the Ottoman Empire, the Sublime Porte, 1789-1922". *International Journal of Middle East Studies*, 16, 3, 1984, 420-421.
6. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyetin 75. yılında Türk Üniversiteleri". *Sosyoloji Dergisi*, 3, 5, 2000, 23-26.
7. KURAN (Ercüment). "Dünyada ve Türkiye'de Üniversite". *Üniversitelerimiz ve Gerçek*. Ankara, 1979, 10-16.
8. KURAN (Ercüment). "III. Selim Zamanında Türkiye'nin Çağdaşlaşması ve Fransa". *Actes des Colloques D'Istanbul*. İstanbul-Paris, 1990, 51-56.
9. KURAN (Ercüment). "Küçük Said Paşa (1840-1914) as a Turkish Modernist". *International Journal of Middle East Studies*, I, 1970, 124-132.
10. KURAN (Ercüment). "Les Tribulations de l'Enseignement Supérieur dans l'Empire Ottoman". *Hacettepe Bulletin of Humanities*, 9, 1, 1977, 1-6.
11. KURAN (Ercüment). "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e". *Türk Kültürü*, 15, 171, 1977, 129-134.
12. KURAN (Ercüment). "Modernisation Politique en Turquie 1923-1980". *Modernisation et Modernisme dans les pays arabes et en Turquie au XX e siecle*. Zaghuan, 2001, 65-67.
13. KURAN (Ercüment). "Müsbet Bilimlerin Türkiye'ye Girişi (1797-1839)". *VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 25-29 Eylül 1970)*. Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1973, 671-675.
14. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğunda İnsan Hakları ve Sadık Rifat Paşa (1807-1857)". *VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 11-15 Ekim 1976)*. Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1981, 1449-1453.

15. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yenileşme Hareketleri". *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1976, 1003-1016.
16. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Türklerinin Batı'yı Algılamaları (1839'a kadar)". *Türk Yurdu*, 19-20, 148-149, 1999, 37-40.
17. KURAN (Ercüment). "Répercussions sociales de la réforme de l'Education dans l'Empire Ottoman". *Economie et Sociétés dans l'Empire Ottoman, Fin du XVIII-début du XX. siècle*. Paris, 1983, 145-147.
18. KURAN (Ercüment). "Reşid Paşa, Mustafa". *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, 1963.
19. KURAN (Ercüment). "Sultan II. Mahmud ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Gerçekleştirdikleri Reformların Karşılıklı Tesirleri". *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, 28-30.VI. 1989. İstanbul, 1990, 107-111.
20. KURAN (Ercüment). "Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti'nde Adli Islahat". *Yeni Türkiye*, II, 10, 1996, 992-994.
21. KURAN (Ercüment). "Tanzimat Hareketinin Türk Batılılaşma Tarihinde Yeri". *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*. Ankara, 1991, 141-145.
22. KURAN (Ercüment). "Tanzimat Hareketi'nin Türk Tarihindeki Yeri". *Türk Kültürü*, IX, 100, 1971, 283-285.
23. KURAN (Ercüment). "Tanzimatçı Osmanlı Aydını Hayrullah Efendiye Göre Fransız Bilim ve Eğitim Kurumları". *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi*, İstanbul 12-15 Nisan 1999, Tebliğler. İstanbul, 2001, 675-678.
24. KURAN (Ercüment). "Tanzimat'ın 150. Yılı Münasebetiyle". *Türk Yurdu*, 9, 28, 1989, 18-19.
25. KURAN (Ercüment). "Tarihi Süreç İçerisinde İnanç ve Bilim İlişkisi". *İslami Araştırmalar*, 11, 1-2, 1998, 35-37.
26. KURAN (Ercüment). "Tunuslu Hayreddin Paşa ve Türkiye'nin Çağdaşlaşması". *Töre*, 158, 1984, 38-39.
27. KURAN (Ercüment). "Tunuslu Hayreddin Paşa ve Türkiye'nin Çağdaşlaşması". *Töre*, 158, 1984, 38-39.
28. KURAN (Ercüment). "Tunuslu Şeyh V. Bayram 'ın 1876 tarihli Kanun-i Esasi Hakkında Düşünceleri". *Türkiye I. İslam Düşüncesi Sempozyumu*, 24-27 Ekim 1996 İstanbul'a sunulan bildiri. , 561-567.
29. KURAN (Ercüment). "Türk Çağdaşlaşma Tarihi'nde Tanzimat'ın Yeri". *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 8, 1989.
30. KURAN (Ercüment). *Türk Çağdaşlaşması: Çileli Bir Yolda İlerleyiş*. Ankara, Akçağ Yayınları, 1997.

31. KURAN (Ercüment). "Türk Ordusu Ve Batılılaşma". *Türk Kültürü*, II, 22, 1964, 11-13.
32. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Çağdaşlaşma ve Milliyetçiliğin Gelişmesi". *Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi II. İlmî Kongresi*. Ankara, 1989, 29-32.
33. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Çağdaşlaşmanın Tarihi Gelişimi". *Türk Yurdu*, 2002, 40-41.
34. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Demokrasinin 1950 Yılına Kadar Gelişmesi". *Yeni Türkiye*, 17, 1997, 627-629.
35. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Fikir Hürriyetinin Dünü, Bugünü". *İslami Araştırmalar*, IV, 2, 1990, 83-85.
36. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişmesi". *Milli Kültür*, I, 6, 1977, 29-31.
37. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Siyasi Düşüncenin Gelişmesi". *Türk Yurdu*, 44, 1991, 53-54.
38. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Üniversitenin Doğuşu ve Gelişmesi". *Milli Eğitim ve Kültür*, I, 3, 1979, 64-68.
39. KURAN (Ercüment). "Türkiye'nin Batılılaşması". *Bayrak*, 30, 1973, 22-24.
40. KURAN (Ercüment). "Türkiye'nin Batılılaşmasında Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Rolü". *VI. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 20-26 Ekim 1961)*. Ankara, 1967, 489-496.
41. KURAN (Ercüment). *Türkiye'nin Çağdaşlaşması ve Milli Meseleler*. Derleyen Mümtaz'er Türköne, Ankara: TDV Yayınları, 1994.
42. KURAN (Ercüment). "Türkiye'nin Medeniyet Değiştirmesi". *Türk Yurdu*, 127-128, 1998, 25-26.
43. KURAN (Ercüment). "XIX. Yüzyılda Osmanlı Aydınlarının Batıyı Algılaması ve Ahmed İhsan (Tokgöz)'ün Avrupa'da ne Gördüm Başlıklı Eseri". *CIEPO. Osmanlı Öncesi ve Araştırmaları Uluslararası Komitesi XIV. Sempozyumu Bildirileri*, 18-22 Eylül Çeşme. Ankara, 2004, 434-437.

Fikir Hareketleri

1. KURAN (Ercüment). "Ali Suavi'nin "Hive fi Muharrem 1290" Başlıklı Kitabı ve Osmanlı Devleti'nde Türkçülüğün Doğuşu". *Turkestan als historischer Faktor und polistische Idee*. Neşreden: Erling von MENDE. Köln, 1988, 97-101.
2. KURAN (Ercüment). "Atatürkçülüğün Değerlendirilmesi". *Milli Kültür*, 2, 6,7,8, 1981, 14-15.
3. KURAN (Ercüment). "Cuhuriyet Döneminde Fikir Hareketleri". *Türk Yurdu*, 103, 1996, 30-33.

11. KURAN (Ercüment). "Rusya Türklerinde Usul-i Cedid Hareketi". *Yeni Türkiye*, 15, 1997, 338-339.
12. KURAN (Ercüment). "Tarihte Türkler ve Ermeniler". *Dış Politika*, X, 4, 1983, 25-29.
13. KURAN (Ercüment). "Türk Adı ve Türklük Kavramı". *Türk Kültürü*, 174, 1977, 338-340.
14. KURAN (Ercüment). "Türk Milleti Nereye Gidiyor". *Türk Yurdu*, 1993, 25.
15. KURAN (Ercüment). *Türk İslam Kültürüne Dair*. Ankara, Ocak Yayınları, 2000, 229s.
16. KURAN (Ercüment). "Türkçe Faciası". *Yeni Türkiye*, 1, 1, 1994, 60-62.
17. KURAN (Ercüment). "Türkçe'nin Başına Gelenler". *Türk Yurdu*, 21, 162-163, 2001, 269-270.
18. KURAN (Ercüment). "Türkçe'nin Sefaleti". *Türk Yurdu*, 12, 1992, 36-37.
19. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de İslamiyetin Dünü ve Bugünü". *Türk Yurdu*, 116-117, 1997, 20-21.
20. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Kültür Bunalımı". *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 68, 2002, 79-81.
21. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Milli Kültürün İhmalı". *Türk Yurdu*, 37, 1990, 9-10.
22. KURAN (Ercüment). "Türkiye'nin Kültür Politikası Ne Olmalıdır?". *Yeni Düşünce*, 534, 1992, 240.
23. KURAN (Ercüment). "Türkler ve Medeniyetleri". *Tarih ve Medeniyet*, 1, 1994, 49-51.
24. KURAN (Ercüment). "Türklerde Milli Hakimiyet Ülküsü". *Töre*, 155, 1984, 3-6.
25. KURAN (Ercüment). "XIX. Yüzyılda Türkiye'de Kültür Değişmesi". *Erdem*, 6, 16, 1990, 215-223.

Sosyal-İdarî Kurumlar

1. KURAN (Ercüment). "Ayanlığın Kaldırılmasından Sonra Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Durum (1840-1871)". *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi. Tebliğler (İstanbul 21-25 Ağustos 1989)*. Ankara, 1990, 287-290.
2. KURAN (Ercüment). "Derebeys et Agas D'Anatolie Orientale dans le Dernier Siecle de l'Empire Ottoman". *Histoire économique et Sociale de l'Empire Ottoman et de la Turquie (1326-1960) Actes du Sixieme Congres International Tenu a Aix-en-Provence du 1er au 4 Juillet 1992*, Paris 1965, 395-399.

3. KURAN (Ercüment). "İlmiyye". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1971.
4. KURAN (Ercüment). "İstanbul'da Belediye Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi". *Yeni Türkiye*, I, 4, 1995, 567-569.
5. KURAN (Ercüment). "Ka'im-makam". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1974.
6. KURAN (Ercüment). "Karakol Djem'iyyeti". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1975.
7. KURAN (Ercüment). "Ondokuzuncu Yüzyılda Anadolu'nun Sosyal Tabakalaşmasında Ayanların Yeri". *Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1991, 163-168.
8. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devleti'nde Devlet Cemiyet ve Fert Telakkisi". *Diyanet Dergisi*, 35, 1, 1999, 19-26.
9. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında İdari Yozlaşma". *Yeni Türkiye*, III, 14, 1997, 1345-1347.
10. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet, Cemiyet ve Fert Telakkisi". *Boğaziçi*, 3, 7-9, 1990, 2-7.
11. KURAN (Ercüment). "Türk Ailesinin Mahiyeti ve Tarihi Gelişmesi". *Milli Kültür*, 53, 1986, 63-66.
12. KURAN (Ercüment). "Türk Ailesinin Tarihi Gelişmesi". *Türk Yurdu*, X, 40, 1990, 54-55.
13. KURAN (Ercüment). "Vakıf Müessesesinin Mahiyeti ve Günümüzde Değerlendirilmesi". *I. Vakıf Şûrası (3-5 Aralık 1985) Tebliğler, Tartışmalar ve Komisyon Raporları*. Ankara, 1986, 9-12.

Tarih Metodolojisi

1. KURAN (Ercüment). "Ali Suavi'nin "Hive fi Muharrem 1290" Başlıklı Kitabı ve Osmanlı Devleti'nde Türkçülüğün Doğuşu". *Turkestan als historischer Faktor und polistische Idee*. Neşreden: Erling von MENDE. Köln, 1988, 97-101.
2. KURAN (Ercüment). "Atatürk'ün Hayatı Hakkında Kaynaklar". *Çeşitli Cepheleleriyle Atatürk*. İstanbul, 1964, 223-227.
3. KURAN (Ercüment). "Çağdaş Batı Kaynaklarına Göre Danişmendliler Tarihi". *Danişmendliler Döneminde Niksar'da Tıp, Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 6-8 Ekim 2000. Niksar, 2003.
4. KURAN (Ercüment). "Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvay-ı Milliye Hatıralarına Göre Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI, 31, 1995, 43-48.
5. KURAN (Ercüment). "II. Abdülhamit Dönemi Tarih Kaynağı Olarak Sadrazam Said ve Kamil Paşaların Hatıratları". *Birinci Orta*

4. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyetin 75. Kuruluş Yılında Atatürkçülük". *Türk Yurdu*, 134, 1998, 80-21.
5. KURAN (Ercüment). "Dünya Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Gelişmesi". *Türk Yurdu*, 19, 139-141, 1999, 118-120.
6. KURAN (Ercüment). "Dünyada ve Türkiye'de Sosyalizm ve Komünizm". *Türk Kültürü*, V, 52, 1967, 70-76.
7. KURAN (Ercüment). "Fransız İnkılabının Türk Düşünürlerine Etkisi, 1789-1922". *Erdem*, IX, 26, 1996, 737-742.
8. KURAN (Ercüment). "İkinci Meşrutiyet Devri Düşünürlerinin Atatürk Üzerine Tesirleri". *Milli Kültür*, III, 2, 1981, 8-11.
9. KURAN (Ercüment). "L' Influence de la Revolution Française Sur le Jeunes Ottomans, 1867-1876". *200. Yıldönümünde Fransız İhtilali ve Türkiye Sempozyumunda Sunulan Bildiriler*. Konya, 1991, 143-146.
10. KURAN (Ercüment). "Le Kemalisme ideologie on doctrine". *Le kemalisme et les kemalistes*. Zaghonun, 1999, 77-79.
11. KURAN (Ercüment). "Mehmet Akif in Milliyetçilik Fikirlerinin Tekamülü". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 2, 1986, 29-35.
12. KURAN (Ercüment). "Namık Kemal'in Milliyetçiliği". *I. Namık Kemal Sempozyumu*. Tekirdağ, 1989, 35-38.
13. KURAN (Ercüment). "On Dokuzuncu Asırda Milliyetçiliğinin Türk Aydınları Üzerindeki Tesirleri". Çeviren: Gül CELKAN. *Töre*, 86, 1978, 21-26.
14. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Fert Telakkisi". *Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar, 14-15 Eylül 1984 İstanbul*. İstanbul, 1984, 69-78.
15. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Daimi Elçisi Ali Aziz Efendi'nin Alman Şarkiyatçısı Friedrich von Diez ile Berlin'de İlmi ve Felsefi Muhaberatı (1797)". *Belleter*, XXVII, 105-106, 1963, 45-54.
16. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Türk Milliyetçiliği". *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri 8-10 Nisan 1999*. , Türk Ocakları İzmir Şubesi, 2000, 507-510.
17. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Düşünürlerine Göre Ümmet ve Millet Kavramları". *Töre*, 154, 1984, 38-39.
18. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğunda İslam Düşüncesinin Gelişmesi". *Türk Kültürü*, XVII, 197, 1979, 275-281.
19. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğunda İslam Düşüncesinin Gelişmesi". *Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar, 14-15 Eylül 1984 İstanbul*. , 275-281.
20. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Türklerinde Milli Şuurun Uyanışı". *21. Asır*, II, 7, 1993, 14-15.

21. KURAN (Ercüment). "Panislamizm'in Doğuşu ve Gelişmesi". *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri*. İstanbul, 1986, 395-400.
22. KURAN (Ercüment). "Socialisme et Communisme dans le monde et en Turquie". *Cultura Turcica*, III, 1966, 26-33.
23. KURAN (Ercüment). "The Impact of Nationalism on the Turkish Elite in the Nineteenth Century". *Beginnings of Modernization in the Middle East*. Ed.: William R. POLK, Richard CHAMBERS. Chicago, 1968, 109-117.
24. KURAN (Ercüment). "Türk Düşünce Tarihinde Arap Kültürlü Aydın: Sait Halim Paşa". *Türk-Arap İlişkileri: Geçmişte, Bugün ve Gelecekte, I. Uluslararası Konferansı Bildirileri*, 18-22 Haziran 1979, Ankara. Ankara, 1980, 21-25.
25. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Çağdaşlaşma ve Milliyetçiliğinin Gelişmesi". *Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi II. İlmi Kongresi*. Ankara, 1989, 29-32.
26. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Fikir Hürriyetinin Dünü, Bugünü". *İslami Araştırmalar*, IV, 2, 1990, 83-85.

Kültür-Kimlik

1. KURAN (Ercüment). "Amerika'da Türk Tarihi ve Kültürü Araştırmaları". *Türk Kültürü*, III, 28, 1965, 268-272.
2. KURAN (Ercüment). "Dawr al-şu'ara al-Atrak fi ikaz al-wataniyya fi Turkiyya fi mabayn 1865-1923 m.". *Muhadarat wa munakaşat al-mullaka al-tasi al-Fikr al-İslami*, II, 1979, 737-739.
3. KURAN (Ercüment). "Devrüş-şüerai el-etrak fi ikazül-wataniyye fi Turkiyya fi-mabeyn". *El-Fikrül İslami*, 19-20, 1975, 733-738.
4. KURAN (Ercüment). "Dr. Emin Bilgiç'in Milli Kültüre Dair Görüşleri". *Dr. Emin Bilgiç Hatıra Kitabı*. Ed.: Oktay ASLANAPA, Eklemeddin İHSANOĞLU. İstanbul, 2000, 79-81.
5. KURAN (Ercüment). "Dünden Bugüne Türkçemiz". *21. Yüzyıla Türk Dünyası Jeopolitiği*. Ed.: Ümit ÖZDAĞ, Yaşar KALAFAT, Mehmet Seyfeddin EROL. Ankara, 2003, 9-11.
6. KURAN (Ercüment). "Milli Tarih Görüşümüz". *Türk Kültürü*, 8, 85, 1969, 15-17.
7. KURAN (Ercüment). "Ondokuzuncu Yüzyılda Türkiye'de Kültür Değişmesi". *Erdem*, 6, 16, 1990, 215-223.
8. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Şeriat". *İslamiyat*, I, 4, 1988, 143-146.
9. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Düşünürlerine Göre Ümmet ve Millet Kavramları". *Töre*, 154, 1984, 38-39.
10. KURAN (Ercüment). "Osmanlı İmparatorluğunda İslam Düşüncesinin Gelişmesi". *Türk Kültürü*, XVII, 197, 1979, 275-281.

Doğu Semineri (Kavramlar Kaynaklar ve Metodoloji) Elazığ, 29-31 Mayıs 2003, Bildiriler. Elazığ 2004, 29-32.

6. KURAN (Ercüment). "Karlofça'dan Tanzimata Osmanlı Tarihçiliği". *Fırat Üniversitesi Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu*. Elazığ, 1990, 151-157.
7. KURAN (Ercüment). "L' expédition espagnole contre Alger en 1775, d'après les manuscrits turcs". *Revue d'Histoire Maghrebine*, 11, 35-36, 1984, 174-178.
8. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Döneminde Mağrib Tarihi". *Osmanlı*. Ed.: Güler EREN; Bilim Ed.: Kemal ÇİÇEK, Cem OĞUZ. Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, 398-400.
9. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Tarihçiliğinde Türkçe Hatırat Çeşitinin Doğuşu ve Gelişmesi". *Studi Preottomani e Ottomani*, 1976, 173-177.
10. KURAN (Ercüment). "Ottoman Historiography of the Tanzimat Period". *Historians of the Middle East*. Neşreden: Bernard LEWIS, P. M. HOLT. London, 1962, 422-429.
11. KURAN (Ercüment). "Tanzimat Devri Osmanlı Tarih Yazıcılığı". *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 42, 1996.
12. KURAN (Ercüment). "Tarih Yazıcılığında II. Abdülhamid.". *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*. İstanbul, 1991, 165-170.
13. KURAN (Ercüment). "The Development of United States History in Turkey". *Guide to the Study of United States History Outside the US: 1945-1980*. Ed.: Lewis Hanke. New York, 1985, 495-509.
14. KURAN (Ercüment). "XIX. Yüzyıl Anadolu Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kaynağı Olarak Yabancı Seyahatnamelerden Georges Perrot'un "Souvenirs D'un Voyage en Asie Mineure'u"". *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri (6-7 Haziran 1996)*. İstanbul, Tarih Araştırma Merkezi, 1997, 149-154.
15. KURAN (Ercüment). "XIX. Yüzyılda Osmanlı Aydınlarının Batıyı Algılaması ve Ahmed İhsan (Tokgöz)ın Avrupa'da ne Gördüm Başlıklı Eseri". *CIEPO. Osmanlı Öncesi ve Araştırmaları Uluslararası Komitesi XIV. Sempozyumu Bildirileri, 18-22 Eylül Çeşme*. Ankara, 2004, 434-437.
16. KURAN (Ercüment). "XVII. Asır Anadolu Tarihi Kaynağı Olarak Evliya Çelebi". *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4, 1988, 249-252.
17. KURAN (Ercüment). "Yusuf Akçura'nın Tarihçiliği". *Ölümünün Ellinci Yılında Yusuf Akçura Sempozyumu Tebliğleri, 11-12 Mart 1985*. Ankara, 1987, 45-49.

Türkiye ve Çevresi

1. KURAN (Ercüment). "1830-1917 Arasında Türk-Yunan İlişkileri". *Türk-Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri, 21-22 Mayıs 1986*. Erzurum, 1988, 31-36.
2. KURAN (Ercüment). "1971'den 1991'e kadar Büyük Devletler Arasındaki Mücadele". *Yeni Türkiye*, 6, 1995, 18-21.
3. KURAN (Ercüment). "ABD'de Türk Aleyhdarı Ermeni Propogandası". *Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri, 24-25 Nisan 1985*, Sivas. Sivas, 1986, 55-59.
4. KURAN (Ercüment). "Akdeniz'de Türk Hakimiyeti". *İslam Konferansı Teşkilatı Üye Ülkeler Ulaştırma Bakanları 1. Toplantısı*. İstanbul, 1987, 187-190.
5. KURAN (Ercüment). "Ayanlığın Kaldırılmasından Sonra Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Durum (1840-1871)". *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi. Tebliğler (İstanbul 21-25 Ağustos 1989)*. Ankara, 1990, 287-290.
6. KURAN (Ercüment). "Babaeski". *Encyclopedia of Islam*, Second Edition. Leiden, 1958.
7. KURAN (Ercüment). "Birinci Dünya Savaşında Ahlat". *Anadolu'nun Kapusu Türkiye'nin Tapusu Ahlat*. Yayınlayan: İlhami NALBANTOĞLU. Ankara, 1994, 31-35.
8. KURAN (Ercüment). "Bosna-Hersek Müslümanları ve Türkler". *Yeni Türkiye*, 2, 1995, 90-92.
9. KURAN (Ercüment). "Bulgaristan Devleti'nin Kuruluşu ve Türkler". *Tokat Tanıtma Dergisi*, II, 4, 1987, 12-14.
10. KURAN (Ercüment). "Bulgaristan'daki Siyasi Gelişmeler ve Osmanlı Devleti". *Türk Çağdaşlaşması*, 78-86.
11. KURAN (Ercüment). "Cezayir ve Türkler". *Orkun*, 49, 2002.
12. KURAN (Ercüment). "Cezayir'de Bağımsızlık Savaşı Veren Mücahitlere Karşı Fransa'nın Uyguladığı Tenkil Hareketi". *Sömürgecilik Hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İşbirliği*. Ed.: Orhan KILIÇ, Mehmet ÇEVİK. Elazığ, 2003, 79-82.
13. KURAN (Ercüment). *Cezayirin Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti 1827-1847*. İstanbul, Edebiyat Fakültesi İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1957, VIII+67 s. (İstanbul Üniv. Edeb. Fak. Yayınları No: 731).
14. KURAN (Ercüment). "Cezayirli Türklerin Endülüs Müslümanlarını Kuzey Afrika'ya Nakli ve Neticeleri". *Endülüs'ten İspanya'ya*. Ankara, 1996, 63-67.
15. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyet Devrinde Gümüşhane'nin Sosyal Ekonomik ve Kültürel Gelişmesi". *Geçmişten Günümüze Gümüşhane*. Ankara, 1991, 17-21.

16. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyet Devrinde Van'ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişmesi". *Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu*. Ankara, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, 1990, 121-123.
17. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyet Döneminde Ahlat ve Çevresi". *Gap ve Dap Projeleri Çerçevesinde Van Gölü Havzası Sempozyumu*. Ankara, 1993, 25-28.
18. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyet Döneminde Giresun". *Giresun Tarihi Sempozyumu, 24-25 Mayıs 1996-Bildiriler*. İstanbul, 1997, 358-363.
19. KURAN (Ercüment). "Cumhuriyet Döneminde Samsun'un Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Gelişmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 1992, 121-125.
20. KURAN (Ercüment). "Çağdaş Batı Kaynaklarına Göre Danışmendliler Tarihi". *Danışmendliler Döneminde Niksar'da Tıp, Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 6-8 Ekim 2000. Niksar, 2003.
21. KURAN (Ercüment). "Ermeni Meselesinin Milletlerarası Boyutu, 1877-1891". *Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumuna İlişkileri Sempozyumu (8-12 Ekim 1984 Erzurum)*. Ankara, Kurtuluş Ofset, 1985, 19-27.
22. KURAN (Ercüment). "Ermeni Propogandası". *Yeni Forum*, V, 117, 1984, 8-9.
23. KURAN (Ercüment). "Foreign Policy of Greece, 1830-1866". *Foreign Policy*, V, 1977, 29-37.
24. KURAN (Ercüment). "Fransa'nın Cezayir'e Tecavüzü". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 3, 5-6, 1953, 53-63.
25. KURAN (Ercüment). "Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıralarına Göre Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI, 31, 1995, 43-48.
26. KURAN (Ercüment). "Kıbrıs İdaresinin İngiltere'ye Terki". *Kıbrıs ve Türkler*. Ankara, 1964, 59-67.
27. KURAN (Ercüment). "L' Invasion Italienne de Tripoli D'apres le Quotidien Tanin, Organe Semi-Officiel du Gouvernement Ottoman, Septembre 1911-October 1912". *Revue d'Histoire Maghrebine*, 17, 59-60, 1990, 101-105.
28. KURAN (Ercüment). "La Guerre de Liberation nationale de l'Algerie vue par le quotidien turc Cumhuriyet (1954-62)". *Le Retentissement de la Revolution Algerienne. Enal-Gam*, 1985, 231-234.
29. KURAN (Ercüment). "La Lettre du dernier Dey d'Alger au Grand-Vizir de l'Empire Ottoman". *Revue Africaine*, XCVI, 1952, 188-195.

30. KURAN (Ercüment). "Laurence Oliphant'ın The Transcaucasian Campaign of The Turkish Army Under Omer Pasha Başlıklı Eserine Göre 1855 Yılında Doğu Karadeniz Kıyısında Siyasi ve Sosyal Durum". *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*. Hazırlayan: Mehmet SAĞLAM. Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1990, 98-102.
31. KURAN (Ercüment). "Les Problèmes de l'autonomie dans l'Orient méditerranéen". *Quaderni Medirranei*, IV, 1988, 29-33.
32. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Aydın ve Nazilli Cephesi". *1. Merkez Efendi Sempozyumu*. Denizli, 1988, 180-187.
33. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Doğu Anadolu". *Doğu Anadolu'nun Sosyal, Kültürel ve İktisadi Meseleleri Sempozyumu Tebliğleri (13-15 Mayıs 1985)*. Ankara, 1986, 131-135.
34. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Harput". *Tarih İçinde Harput*. Editör: Namık AÇIKGÖZ. Elazığ, 1992, 113-117.
35. KURAN (Ercüment). "Milli Mücadelede Tokat". *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986)*. Ankara, 1987, 212-216.
36. KURAN (Ercüment). "Misak-ı Milli ve Ötesi". *Türk Yurdu*, 11, 47, 1991, 15-18.
37. KURAN (Ercüment). "Musul Meselesi, 1515-1926". *Irak Türkleri Sempozyumu Tebliğleri, 31 Ocak 1987*. Editör: Sina AKŞİN. Ankara, 1987, 73-79.
38. KURAN (Ercüment). "Observer Report: Turkey". *33rd. APACL Conference Proceedings*. Taipei (Taiwan), 1987, 204-205.
39. KURAN (Ercüment). "Ondokuzuncu Yüzyıl'da Anadolu'nun Sosyal Tabakalaşmasında Ayanların Yeri". *Tarih ve Sosyoloji Semineri 28-29 Mayıs 1990, İstanbul*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1991, 163-168.
40. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devleti Arap Ülkelerini Sömürdü mü?". *Türk Yurdu*, XVIII, 133, 1998, 4-6.
41. KURAN (Ercüment). "Osmanlı-Rus İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Sorunu, 1912-1914". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 1994, 227-233.
42. KURAN (Ercüment). "Rusya Türklerinde Usul-i Cedid Hareketi". *Yeni Türkiye*, 15, 1997, 338-339.
43. KURAN (Ercüment). "Rusya'nın Kafkasya'yı İstilasına Karşı Osmanlı Siyaseti". *Tarih Boyunca Balkanlardan Kafkaslara Türk Dünyası Semineri (29-31 Mayıs 1995)*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi, 1996, 147-153.
44. KURAN (Ercüment). "Tarihte Osmanlı İmparatorluğu ve Cezayir". *Türk Kültürü*, XVII, 193, 1978, 25-34.

45. KURAN (Ercüment). "Tarihte Türkler ve Ermeniler". *Dış Politika*, X, 4, 1983, 25-29.
46. KURAN (Ercüment). "Tunuslu Şeyh V. Bayram'ın 1876 tarihli Kanun-i Esasi Hakkında Düşünceleri". *Türkiye I. İslam Düşüncesi Sempozyumu*, 24-27 Ekim 1996 İstanbul'a sunulan bildiri. , 561-567.
47. KURAN (Ercüment). "Türk Yunan ilişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorunu (1923-1939)". *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu Gazi Magosa 28 Ekim 2 Kasım 1991*. Ankara, 1993, 245-249.
48. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Kürt Meselesi". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7, 1992, 157-176.
49. KURAN (Ercüment). "Türkiye'de Osmanlı Mirası". *Osmanlı; Bilim Ed.: Kemal ÇİÇEK, Cem OĞUZ* (Ankara, 1999, Cilt VII.). Ed.: Güler EREN, Kemal ÇİÇEK, Cem OĞUZ. Ankara, 1999.
50. KURAN (Ercüment). "Türkiye'nin Dış Türklere Karşı Sorumluluğu". *Milliyetçi Yorum*, 3, 1995, 7.
51. KURAN (Ercüment). "XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Nevşehir". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 15, 1997, s. 167-171.

Türkiye-Batı İlişkileri

1. KURAN (Ercüment). "1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri". *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*. Ankara, 1999, 55-59.
2. KURAN (Ercüment). *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*. Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1968, 71 s. (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 20 Seri No: 3).
3. KURAN (Ercüment). "Batı Emperyalizmi Karşısında Türk ve İslam Düşünürleri". *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXVIII, 1-2, 1990, 229-234.
4. KURAN (Ercüment). "Büyükelçi Joseph C. Grew'un Faaliyeti". *Yeni Forum*, 5, 110, 1984, 9.
5. KURAN (Ercüment). "Ermeni Meselesinin Milletlerarası Boyutu, 1877-1891". *Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumuna İlişkileri Sempozyumu (8-12 Ekim 1984 Erzurum)*. Ankara, Kurtuluş Ofset, 1985, 19-27.
6. KURAN (Ercüment). "Fethin Türk-İslam Ve Batı Tarihindeki Yeri". *Tarih ve Medeniyet*, 3, 1994, 30-31.
7. KURAN (Ercüment). "Fransız İnkılabının Türk Düşünürlerine Etkisi, 1789-1922". *Erdem*, IX, 26, 1996, 737-742.

8. KURAN (Ercüment). "II. Abdülhamid'in Büyük Devletlere Karşı Uyguladığı Siyasetin Esasları". *Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri, 27-29 Mayıs 1992-Bildiriler*. İstanbul, 1994, 141-148.
9. KURAN (Ercüment). "II. Viyana Kuşatması ve Sonuçları". *Türk Kültürü Araştırmaları*, 31, 1-2, 1995, 277-281.
10. KURAN (Ercüment). "III. Selim Zamanında Türkiye'nin Çağdaşlaşması ve Fransa". *Actes des Colloques D'Istanbul*. İstanbul-Paris, 1990, 51-56.
11. KURAN (Ercüment). "İstanbul'un Fethinin Dünya Tarihindeki Yeri". *II. Uluslararası İstanbul'un Fethi Sempozyumu*. İstanbul, 1997, 161-163.
12. KURAN (Ercüment). "L' Influence de la Revolution Française Sur le Jeunes Ottomans, 1867-1876". *200. Yıldönümünde Fransız İhtilali ve Türkiye Sempozyumunda Sunulan Bildiriler*. Konya, 1991, 143-146.
13. KURAN (Ercüment). "La Politique d'Abdul-Hamid II dans la Crise d'Orient, 1876-1878". *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 1980, 37-43.
14. KURAN (Ercüment). "Mehmed Sidki Efendi, Chargé d'affaires Ottoman á Londres". *Etudes Turques et Ottomanes*, 1976, 83-88.
15. KURAN (Ercüment). "Osmanlı Devletinin Londra Maslahatgüzarı Mehmed Sıdkı Efendi, 1803-1811". *İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı*. Ankara, 1976, 39-43.
16. KURAN (Ercüment). "XIX. Yüzyılda Osmanlı Türklerinin Amerika'yı Tanıması". *500. Yılında Amerika*. İstanbul, 1994, 39-44.